



Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Výtvarné techniky v přírodě pro předškolní děti

Vypracovala: Jitka Dohnalová, DiS.

Vedoucí práce: Mgr. et Bc. Martina Lietavcová

České Budějovice 2018

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 16. března 2018

.....

Jitka Dohnalová

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat paní Mgr. et Bc. Martině Lietavcové, za vedení, podnětné rady, inspiraci a čas, který mi věnovala při zpracování bakalářské práce.

Dále děkuji rodině, hlavně Terezce, a některým přátelům za trpělivost, podporu a pomoc při realizaci práce.

ABSTRAKT

Bakalářská práce je zaměřena na výtvarné tvoření s předškolními dětmi s využitím přírodních materiálů přímo v přírodním prostředí. Hlavním cílem práce je vytvoření zásobníku činností realizovaných v přírodě s přírodninami v režimu mateřské školy sestavených podle ročních období. V teoretické části práce je definována charakteristika dítěte předškolního věku z hlediska jeho vývoje, vliv výtvarné činnosti na dítě a význam tvořivé činnosti v přírodě. Je zde popsáno i propojení environmentální výchovy v mateřské škole prostřednictvím Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání s výtvarnou výchovou uskutečněnou v přírodě včetně popisu některých výtvarných technik a materiálů. V praktické části práce jsou uvedeny konkrétní náměty tohoto zásobníku uskutečněné s dětmi v praxi včetně fotografií výsledných výtvarných děl. U vybraných činností byl za každé roční období zaznamenáván průběh realizace, který je popsán v praktické části práce, pomocí nahrávky. Součástí této části je rovněž i popis následného ověření a vyhodnocení využitelnosti těchto činností a zájmu předškolních dětí o výtvarné činnosti v přírodě.

KLÍČOVÁ SLOVA: výtvarná výchova, výtvarné techniky, přírodní materiál, kurikulum, environmentální výchova, mateřská škola

ABSTRACT

The bachelor thesis is focused on artistic creation with preschool children using natural materials directly in the natural environment. The main aim of the work is to create a set of activities realized in nature with natural resources and in the kindergarten mode, compiled according to the seasons. In the theoretical part of the thesis, the characteristics of a pre-school child in terms of its development, the influence of art activity on the child and the importance of creative activity in nature are defined. There is also described the interconnection of environmental education in kindergarten through the Framework Educational Program for Preschool Education with Art Education in Nature, including a description of art techniques and materials. In the practical part of the work, specific ideas of the activity set carried out with children in practice, including photographs of the resulting artworks, are presented. For selected activities, the progress of their execution, described in the practical part of the work, was recorded for each season. Part of this section is also a description of the subsequent verification and evaluation of the usability of these activities and the interest of preschool children in outdoor art activities.

KEY WORDS: art education, art techniques, natural material, curriculum, environmental education, kindergarten

OBSAH

| | |
|---|-----------|
| ÚVOD | 9 |
| I. TEORETICKÁ ČÁST | 11 |
| 1 PŘEDŠKOLNÍ DÍTĚ A JEHO CHARAKTERISTIKA..... | 11 |
| 1.1 TĚLESNÝ VÝVOJ | 11 |
| 1.2 VÝVOJ POZNÁVACÍCH PROCESŮ | 12 |
| 1.3 SOCIÁLNÍ VÝVOJ | 14 |
| 1.4 EMOCIONÁLNÍ VÝVOJ | 14 |
| 2 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A JEHO VZTAH K VÝTVARNÉMU TVOŘENÍ V PŘÍRODĚ | 14 |
| 2.1 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ | 14 |
| 2.2 OBLAST DÍTĚ A JEHO TĚLO | 17 |
| 2.3 OBLAST DÍTĚ A JEHO PSYCHIKA | 17 |
| 2.4 OBLAST DÍTĚ A TEN DRUHÝ..... | 19 |
| 2.5 OBLAST DÍTĚ A SPOLEČNOST | 19 |
| 2.6 OBLAST DÍTĚ A SVĚT | 20 |
| 3 DĚTI A JEJICH TVOŘIVÁ ČINNOST V PŘÍRODNÍM PROSTŘEDÍ | 21 |
| 4 VLIV VÝTVARNÝCH ČINNOSTÍ NA DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU..... | 22 |
| 5 VÝTVARNÁ A ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA..... | 22 |
| 5.1 ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA | 23 |
| 5.2 VÝTVARNÁ VÝCHOVA..... | 24 |
| 6 VÝTVARNÉ TECHNIKY POJÍCÍ SE K PŘÍRODĚ..... | 26 |
| 6.1 ARANŽOVÁNÍ..... | 26 |
| 6.2 ASAMBLÁŽ | 26 |
| 6.3 BODY – ART | 27 |
| 6.4 EMPAKETÁŽ | 27 |
| 6.5 KOLÁŽ..... | 27 |
| 6.6 KRESBA | 28 |

| | |
|--|-----------|
| 6.7 LAND-ART – AKČNÍ UMĚNÍ..... | 30 |
| 6.8 PROSTOROVÁ TVORBA..... | 31 |
| 7 MATERIÁL | 32 |
| 7.1 PŘÍRODNÍ MATERIÁL | 32 |
| 7.2 OSTATNÍ MATERIÁL..... | 34 |
| II. PRAKTICKÁ ČÁST | 36 |
| 8 VÝZKUMNÁ STUDIE | 36 |
| 8.1 CÍL VÝZKUMNÉ STUDIE | 36 |
| 8.2 POPIS VÝZKUMNÉHO VZORKU..... | 36 |
| 9 METODY A POSTUPY PRÁCE | 37 |
| 10 ZÁSObNÍK ČINNOSTÍ..... | 40 |
| 10.1 PODZIMNÍ HRÁTKY | 41 |
| 10.1.1 Dýřový panáček..... | 41 |
| 10.1.2 Písmena z přírodnin | 42 |
| 10.1.3 Motýl na mechu | 44 |
| 10.1.4 Balení stromů..... | 45 |
| 10.2 ZIMNÍ TVOŘENÍ | 47 |
| 10.2.1 Barevné stopy | 47 |
| 10.2.2 Ledové ozdoby..... | 48 |
| 10.2.3 Andílci ve sněhu | 49 |
| 10.2.4 Pyramida ze sněhových koulí..... | 51 |
| 10.3 JARNÍ ČAROVÁNÍ | 53 |
| 10.3.1 Trávnové snopečky..... | 53 |
| 10.3.2 Pampeliškové ozdoby..... | 54 |
| 10.3.3 Pampeliškový náramek | 55 |
| 10.3.4 Jarní věnečky..... | 56 |
| 10.4 LETNÍ RADOVÁNÍ..... | 58 |
| 10.4.1 Kresba křídou na chodník..... | 58 |
| 10.4.2 Koláž z jarních rostlin a přírodnin | 59 |
| 10.4.3 Had z netkané textilie | 60 |

| | |
|---|-----------|
| 10.4.4 Člověk z trávy a květin | 61 |
| 11 HODNOCENÍ REALIZACE..... | 63 |
| 11.1 ČINNOST 10.1.4 BALENÍ STROMŮ – EMPAKETÁŽ..... | 64 |
| 11.2 ČINNOST 10.2.4 PYRAMIDA ZE SNĚHOVÝCH KOULÍ | 67 |
| 11.3 ČINNOST 10.3.3 PAMPELIŠKOVÝ NÁRAMEK | 70 |
| 11.4 ČINNOST 10.4.1 KRESBA KŘÍDOU NA CHODNÍK | 74 |
| 12 DISKUZE | 78 |
| ZÁVĚR..... | 82 |
| POUŽITÁ LITERATURA | 83 |
| SEZNAM PŘÍLOH | 87 |
| SEZNAM TABULEK..... | 88 |
| SEZNAM OBRÁZKŮ..... | 89 |

ÚVOD

V dnešní přetechnizované době často zapomínáme, že i člověk je součástí přírody a přírodního koloběhu života. Kamkoliv zamíříme, všude jsme obklopeni alespoň malým kouskem přírody. A to buď přímo – na cestě do práce, do školy, za zábavou, nebo nepřímo - zprostředkovaně v časopisech, televizi apod. Stačí se jen rozhlédnout kolem sebe, zastavit se, zklidnit se a obdivovat.

Bohužel lidé dnes stále někam spěchají, z našeho každodenního života se vytratila pokora a sounáležitost s přírodou. Už si tolik přírody nevážíme a ani ji v podstatě neznáme, neumíme ji chránit a zachovávat jako předchozí generace. Nerozumíme jí tak, jak to dokázali naši předci, kteří žili s přírodou v souladu a v rovnováze. A to je velká chyba. I proto je třeba podporovat a vážit si každé, byť sebemenší snahy ke znovupochopení přírodního řádu a zákonitostí nejlépe již od útlého věku.

Této snahy je možné dobře využít v prostředí mateřské školy. Zde se nabízí spousta možností, jak vést děti k ochraně přírody, k pochopení přírodních zákonů a k vnímání přírody všemi smysly, a to ve společnosti kamarádů. V rodině k tomu totiž předškolní děti z různých důvodů často vedeni nejsou. Poznávání spojené s přímým prožitkem je ve skupině veselejší, zajímavější a zábavnější. Uždil (1978, str. 100) k tomu dodává: „*Co je prožito, je i dobře uloženo a schopno budoucího použití.*“

Pedagog dětem může nabídnout dvě možnosti využití přírodnin a přírodního materiálu. První možností je práce s přírodninami ve třídě, např. formou různých pokusů, výtvarných a pracovních činností, smyslového poznávání.

Druhá možnost, z pohledu dětí asi i zajímavější, je využití přírodnin a přírodního materiálu přímo v přírodním prostředí, na místě, kde přírodniny najdeme. Zde se nabízí propojení rozvoje osobnosti dítěte po různých stránkách (např. rozvoj hrubé a jemné motoriky, estetiky, tvořivosti, vztahu k přírodě, ochraně přírody) s poznáváním různých výtvarných technik, které jdou uskutečnit přímo ve venkovním prostředí. Může být skvěle podporován i rozvoj tvořivosti a spolupráce.

Protože mám ráda přírodu, ale i výtvarné činnosti, pokusila jsem se vytvořit pro pedagogy nový zásobník činností využitelných pro aktivity předškolních dětí v přírodě. Tímto tématem a tvorbou zásobníku výtvarných činností s přírodninami uskutečnitelných s předškolními dětmi přímo v přírodním prostředí jsem se zabývala již ve své absolventské práci „Tvoříme s předškolními dětmi z přírodních materiálů a v přírodním prostředí“ na Vyšší odborné škole pedagogické ve Svatém Janu pod Skalou. Novým zásobníkem výtvarných činností bych chtěla přispět malým střípkem do „mozaiky poznání, osvěty a znovupochopení přírodních zákonitostí“ pro předškolní děti a probudit a podpořit tak jejich zájem o činnosti v přírodě. Zásobník je určen pro městské, ale i venkovské mateřské školy, kde přírodní materiál pro tvoření poskytne školní zahrada, les, park apod. Přírodniny jsou levným materiálem, lehce dostupným. Děti si je pod vedením pedagoga mohou nasbírat v přírodě samy. Na výtvarné nápady jsou použity jednoduché výtvarné techniky nenáročné na pomůcky, zvladatelné i pro nejmenší předškolní děti. Pro realizaci výtvarného díla je využito minimum ostatního materiálu potřebného k tvorbě.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PŘEDŠKOLNÍ DÍTĚ A JEHO CHARAKTERISTIKA

Předškolní období v sobě zahrnuje dobu zhruba od tří do šesti let věku dítěte. Toto období je zakončeno nejen fyzickým věkem, ale i sociálním mezníkem - nástupem dítěte do základní školy, kdy zde velkou roli hraje stupeň individuální školní a sociální zralosti. Pro toto období je charakteristické postupné uvolňování závislosti na rodině a rozvoj aktivity, která dítěti umožňuje, aby se mohlo prosadit ve skupině vrstevníků. Tím, že dítě přestává být zcela závislé na rodině a prosazuje se ve vrstevnické skupině, dochází k osvojování a uplatnění běžných norem chování, ale i k rozvoji komunikace s ostatními lidmi (Vágnerová, 2000).

I Bacus Lindroth (2009) tvrdí, že období předškolního věku je velmi důležité období v životě člověka, protože dítě má již individuální poznatky a zkušenosti se svým bezprostředním nejbližším okolím – rodinou a začíná se postupně otevírat i okolnímu světu. Učí se ovládat své chování, pomalu se odpoutá od matky, začíná brát v úvahu i ostatní lidi kolem sebe, uvědomí si svoji příslušnost k určitému pohlaví, rozvíjí celkově svoji osobnost.

Každé dítě je jedinečnou osobností a vyvíjí se zcela individuálním tempem podle svých schopností a zkušeností. Podle Bednářové a Šmardové (2015) se vývoj dítěte vyznačuje časovostí, kdy dítě k určité schopnosti, dovednosti nebo zkušenosti dozrává v určitém věku dle svých individuálních možností a okolností, se kterými přichází bezprostředně do kontaktu. Schopnosti a dovednosti se nerozvinou ihned, ale přichází postupně po krocích nebo fázích, od snadnější po obtížnější a od jednodušší po složitější, což znamená určitou vývojovou posloupnost v rozvoji celkové osobnosti dítěte.

1.1 Tělesný vývoj

Rozvoj předškolního dítěte pokračuje z biologického hlediska jeho tělesným vývojem a růstem, ale není to již takovým tempem jako v předcházejících obdobích jeho života. Jak konstatuje Petrů Kicková (2017) vývoj základních viditelných dovedností dítěte od narození do třetího roku věku je zejména v oblasti hrubé motoriky již ukončen, protože dítě už zvládlo techniku lezení, chůze, běhání

a celkového pohybu po okolí. V předškolním období dítě tyto osvojené techniky bude dále rozvíjet, ovládat a zdokonalovat.

Bacus Lindroth (2009) k této problematice zmiňuje, že dítě již dokáže běhat, skákat, překonávat překážky, kopnout do míče, jezdit na tříkolce, pohybuje se v rytmu hudby apod., ale jistotu získává i při snaze o udržení rovnováhy.

V tomto období se zdokonaluje nejen hrubá motorika, ale vývoj nastává i v oblasti jemné motoriky a celkové koordinace pohybů. Děti jsou schopné manipulovat se stavebnicemi, mozaikami, zvládají sebeobsahu, učí se používat různé pracovní nástroje apod. S tím souvisí i rozvoj úrovně grafomotorických dovedností dítěte a jeho spontánní kresby. Dítě si postupně uvědomuje, upevňuje a vyhraňuje svoji lateralitu (Bednářová a Šmardová, 2015).

1.2 Vývoj poznávacích procesů

U dítěte předškolního věku dochází i k postupnému vývoji poznávacích procesů. Jak je uvedeno ve Vágnerové (2000), poznávání je zaměřeno na bezprostřední nejbližší svět a pravidla, která jsou zde uplatněna.

Podle Piageta (1970, In Vágnerová, 2000) je tento způsob myšlení nepřesný, neflexibilní a nerespektující zákony logiky. Piaget používá termín názorné, intuitivní myšlení.

Vágnerová (2000) dále uvádí, že znakem pro pojetí světa a úrovně myšlení u předškolního dítěte je:

- *Egocentrismus* – kdy dítě lpí na subjektivním pohledu na svět, zkresluje si subjektivně úsudky, má dojem, že okolí existuje jen pro něho.
- *Fenomenismus* – kdy dítě dává důraz na určitou podobu světa, jak ho vidí samo. Má tendenci trvat na svém názoru, je na něj fixováno a odmítá jej opustit. Je to tak, protože to tak dítě teď vidí. Dítě se váže na konkrétní zkušenosti v přítomnosti, teď, v tomto okamžiku, což je nazváno pojmem prezentismus.

Dítě při vnímání světa ulpívá na jednom pohledu na vnímaný subjekt. Nepřipouští si jiný pohled. Vnímá pouze jeho jednu vlastnost, která je podstatná a očima dítěte definitivní.

- *Magičnost* – kdy si dítě pomáhá při chápání reality fantazií a představami, pokud něčemu nerozumí nebo něco neví. Nedělá ani velké rozdíly mezi fantazií a skutečností. Dochází ke zkreslování reality.
- *Absolutismus* – kdy je dítě přesvědčeno o definitivní a jednoznačné platnosti poznávané skutečnosti, protože potřebuje mít svůj pocit jistoty.

Dítě si pro sebe přetváří a interpretuje realitu tak, aby jí rozumělo a byla pro něho přijatelná. Někdy používá konfabulaci (nepravé lži), kdy zkombinuje fantazii s realitou. Fantazie je v tomto období důležitá pro citovou a rozumovou rovnováhu dítěte. Projevuje se např. animismem – dítě přiřítá světu vlastnosti živých tvorů (Vágnerová, 2000).

Myšlení předškolních dětí je útržkovité, nekoordinované a nepropojené, postrádá komplexní přístup. V tomto období dítě ještě nechápe abstraktní pojmy.

Důležitým výrazovým prostředkem v životě předškolního dítěte je v tomto období **kresba**, která poskytuje možnost, jak zjednodušeně, symbolicky vyjádřit okolní svět tak, jak ho vidí ono samo. Úroveň kresby prochází vývojem. Matějček (1994, In Vágnerová, 2000) zmiňuje, že dítě kreslí to, co o objektu zná a co se mu na zobrazovaném objektu jeví jako nejdůležitější.

V tomto období zaujímá v životě předškolních dětí přední místo také **hra** a vyprávění, které rovněž symbolicky zobrazují vlastní popis reality a postoje ke světu a ke svojí osobě. Dítě ještě nechápe všechny požadavky světa, musí se neustále přizpůsobovat. Hra nabízí zpracování problému, kterému dítě nerozumí. Prostřednictvím hry dítě může dojít k přijatelnému řešení tím, že si situaci znovu pro sebe přehraje (Vágnerová, 2000).

Vágnerová (2000) rovněž uvádí, že dochází i k **rozvoji řečových dovedností**. U předškolního dítěte se dále rozvíjí verbální projev, včetně slovní zásoby, gramatických pravidel. Velkou roli zde hraje nápodoba verbálního projevu dospělých lidí v okolí dítěte. Nápodoba má selektivní charakter, protože děti nenapodobí vše, co slyší. Často se objevují nepřesnosti a agramatismy. Objevuje se i tzv. egocentrická řeč, která je spojena s myšlením a později tvoří řeč pro sebe (vnitřní řeč), která není určena pro další osoby.

1.3 Sociální vývoj

Sociální vývoj je ovlivněn začleňováním dítěte do společnosti, dítě je méně vázané na rodinu a hledá si svoje místo ve společnosti vrstevníků. Osvojuje si základní normy chování dané společností, ale také se v závislosti na úrovni kognitivních schopností a sociálního učení – nápodoby rozvíjí prosociální chování dítěte. Dochází také k uvědomění si rozdílu pohlaví, děti znají chlapeckou a dívčí roli (Vágnerová, 2000).

1.4 Emocionální vývoj

V oblasti emocionálního vývoje u dětí často dochází k náhlé změně v chování a nálady. Dítě nemá daleko od úsměvu k pláči a opačně, pláč často vystřídá nadšení pro novou zajímavou podnětnou činnost (Bacus Lindroth, 2009).

Tuto dobu lze chápat jako součást přípravy na celý život a na život ve společnosti.

2 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ A JEHO VZTAH K VÝTVARNÉMU TVOŘENÍ V PŘÍRODĚ

2.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání dětí v České republice jako celek řeší pedagogický dokument nazvaný **Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání** (dále jen RVP PV), platný od roku 2005, s pozdějšími úpravami v dalších letech. Na jeho sestavení se podílelo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Výzkumný ústav pedagogický v Praze.

RVP PV stanovuje hlavní požadavky, podmínky a pravidla pro vzdělávání dětí předškolního věku ve vzdělávacích institucích zařazených do sítě škol a školských zařízení. Tato pravidla jsou závazná pro předškolní vzdělávání probíhající v mateřských školách; v mateřských školách zřízených podle § 16 odst. 9 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů; v lesních mateřských školách a v přípravných třídách základních škol (Smolíková et al., 2018).

RVP PV vymezuje elementární vzdělanostní základ, na který může navázat základní vzdělávání. Je otevřeným dokumentem pro školu, učitele i pro děti a základním východiskem pro tvorbu školních vzdělávacích programů, protože určuje jen společný rámec, který je třeba zachovat při tvorbě a realizaci vlastního školního vzdělávacího programu. Je rovněž směrodatným dokumentem i pro zřizovatele a odborné a sociální partnery vzdělávacích institucí (Smolíková et al., 2018).

Koncepce předškolního vzdělávání má stejné zásady jako ostatní obory a úrovně vzdělávání. Jejich společným cílem je orientace na to, aby si dítě osvojovalo již od útlého věku klíčové kompetence a tím získalo předpoklad pro celoživotní vzdělávání (Smolíková et al., 2018).

Vzdělávací cíle předškolního vzdělávání jsou v RVP PV rozděleny na čtyři kategorie. Jsou stanoveny cíle v podobě záměrů a výstupů na obecné a oblastní úrovni.

Konkrétně známe **na obecné úrovni:**

rámcové cíle – záměry, jejichž úkolem je rozvíjet celkovou osobnost dítěte tak, aby na konci předškolního období dítě, jak uvádí Smolíková et al. (2018, str. 10): *„Bylo jedinečnou a relativně samostatnou osobností, schopnou (kompetentní, způsobilou) zvládat, pokud možno aktivně a s osobním uspokojením, takové nároky života, které jsou na ně běžně kladeny (zejména v prostředí jemu blízkém, tj. v prostředí rodiny a školy), a zároveň i ty, které ho v budoucnu nevyhnutelně očekávají.“*

RVP PV je vytvořen tak, aby byl zajištěn rozvoj dítěte v oblasti fyzické, psychické a sociální a aby v průběhu vzdělávacího procesu docházelo u předškolního dítěte k jeho celkovému rozvíjení, k rozvoji jeho učení a poznání, tvořivého myšlení, ale i k získávání základů hodnot, na nichž je založena naše společnost.

klíčové kompetence – výstupy tvoří podle Smolíkové et al. (2018, str. 10): *„Soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého jedince.“*

Řadíme sem: 1. kompetence k učení; 2. kompetence k řešení problémů; 3. kompetence komunikativní; 4. kompetence sociální a personální; 5. kompetence činnosti a občanské.

Na **oblastní úrovni** známe:

dílčí cíle – záměry, jež mají podobu konkrétních cílů, které chce učitel u dítěte sledovat a podporovat v konkrétní vzdělávací oblasti (Smolíková et al., 2018).

dílčí výstupy – očekávané výstupy, jež tvoří dílčí poznatky, dovednosti, postoje a hodnoty, které jsou pro předškolní dítě dosažitelné a zpravidla jimi na konci předškolního vzdělávání také disponuje.

K naplňování těchto záměrů a cílů na oblastní úrovni slouží v RVP PV pět vzdělávacích oblastí – oblast biologická, psychologická, interpersonální, sociálně - kulturní a environmentální. V RVP PV jsou konkrétně nazvané **Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Dítě a svět**. V RVP PV je u vzdělávacích oblastí uvedena pro přehlednost kromě dílčích cílů, očekávaných výstupů také **vzdělávací nabídka** (co učitel dítěti nabízí) a **rizika** (co ohrožuje vzdělávací záměry učitele).

Všechny cílové kategorie jsou spolu vzájemně propojené, a tím zajišťují přirozené, účinné a hodnotné vzdělávání a všestranný rozvoj osobnosti dítěte předškolního věku.

Výtvarná výchova jako složka vzdělávání není přímou součástí vzdělávacího obsahu RVP PV. Přesto je možné najít ve všech pěti vzdělávacích oblastech dílčí cíle, vzdělávací nabídku a očekávané výstupy, do kterých je výtvarná výchova integrována a prostřednictvím kterých lze uskutečňovat u předškolních dětí vzdělávání i ve výtvarné oblasti.

V následujícím textu jsou podle vzdělávacích oblastí uvedeny návrhy některých dílčích vzdělávacích cílů, které se konkrétně týkají výtvarné činnosti předškolních dětí s přírodním materiálem přímo v přírodním prostředí. (Vzdělávací nabídka, očekávané výstupy a rizika zde uváděny nejsou).

Z pohledu výtvarné výchovy se touto problematikou a návrhem kompetencí, dílčích vzdělávacích cílů, vzdělávací nabídky a očekávaných výstupů zabývá také Hazuková (2011). Do vzdělávacích oblastí doplňuje návrhy na specifické výtvarné výchovné kompetence, které v RVP PV nejsou uvedeny.

2.2 Oblast Dítě a jeho tělo

Tato oblast se zabývá rozvojem osobnosti dítěte po jeho biologické stránce.

Dílčí vzdělávací cíle (co učitel u dítěte podporuje) uváděné Smolíkovou et al. (2018, str. 15) související s výtvarnou výchovou:

- „*Rozvoj pohybových schopností a zdokonalování dovedností v oblasti hrubé i jemné motoriky (koordinace a rozsahu pohybu, dýchání, koordinace ruky a oka apod.), ovládání pohybového aparátu a tělesných funkcí.*“ - Zde se tento dílčí cíl týká zejména: zdokonalování se v oblasti hrubé a jemné motoriky, koordinace a ovládání pohybu celého těla, koordinace pohybu ruky a oka v rámci výtvarné aktivity.
- „*Rozvoj a užívání všech smyslů.*“ - Využití smyslového vnímání je v oblasti výtvarné tvorby důležité zejména u výběru materiálů, ale i pomůcek apod.
- „*Rozvoj fyzické i psychické zdatnosti.*“ – Dítě si rozvíjí zdatnost prostřednictvím výtvarné činnosti.
- „*Osvojení si věku přiměřených praktických dovedností.*“ - Dítě zvládne manipulaci s výtvarnými potřebami a pracovní postupy
- „*Osvojení si poznatků a dovedností důležitých k podpoře zdraví, bezpečí.*“ - Tady jsou zařazeny zejména činnosti směřující k prevenci úrazů a bezpečnosti.
- Hazuková (2011, str. 124) navrhuje: „*Rozvoj výtvarně technických dovedností.*“ Dítě se seznamuje s výtvarnými postupy a technikami.

2.3 Oblast Dítě a jeho psychika

Tato oblast se zabývá rozvojem osobnosti dítěte po jeho psychické stránce.

Tuto vzdělávací oblast dále rozdělujeme na tři podoblasti, a to **Jazyk a řeč; Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace; Sebepojetí, city a vůle.**

Dílčí vzdělávací cíle (co učitel u dítěte podporuje) uváděné Smolíkovou et al. (2018, str. 17) související s výtvarnou výchovou: **1) Jazyk a řeč;**

- „Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních (výslovnosti, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování).“ – Dítě si osvojuje nové pojmy z oblasti výtvarné činnosti.
- Hazuková (2011, str. 125) dále navrhuje: „Rozvoj a aktivizace slovní zásoby umožňující pojmenovat výtvarné jevy.“

Dílčí vzdělávací cíle (co učitel u dítěte podporuje) uváděné Smolíkovou et al. (2018, str. 19) související s výtvarnou výchovou: **2) Poznávací schopnosti a funkce, představivost a fantazie, myšlenkové operace;**

- „Rozvoj smyslového vnímání, rozvoj paměti a pozornosti, rozvoj a kultivace představivosti a fantazie.“ – Sem lze zařadit konkrétní operace s přírodním materiálem – třídění, porovnávání, uspořádání, motivovaná manipulace s předměty, zkoumání jejich vlastností – barva, tvar, materiál, velikost, cvičení paměti, pozornosti v oblasti výtvarných aktivit.
- „Rozvoj tvořivosti (tvořivého myšlení, řešení problémů, tvořivého sebevyjádření).“ – Dítě se dokáže tvořivě vyjadřovat v rámci výtvarné aktivity.
- „Osvojení si elementárních poznatků o znakových systémech a jejich funkci (abeceda, čísla).“ – Dítě pozná a výtvarně napodobí některá písmena a čísla. Hazuková (2011, str. 127) k tomu připojuje: „Vyjádření výtvarnou formou, poznávání výtvarných vyjadřovacích prostředků a jejich výrazových možností.“
- „Vytváření základů pro práci s informacemi.“ - Sem by šlo zařadit získávání zkušeností s videotechnikou v oblasti výtvarných aktivit.
- Hazuková (2011, str. 126) ještě navrhuje: „Rozvoj výtvarné paměti, představivosti, fantazie a myšlení v materiálu, rozvoj tvořivosti.“

Dílčí vzdělávací cíle (co učitel u dítěte podporuje) uváděné Smolíkovou et al. (2018, str. 21) související s výtvarnou výchovou: **3) Sebepojetí, city a vůle**

- „Poznávání sebe sama, rozvoj pozitivních citů ve vztahu k sobě (uvědomění si vlastní identity, získání sebevědomí, sebedůvěry, osobní spokojenosti).“ – Dítě si při výtvarné činnosti posiluje své sebevědomí.

- „Rozvoj poznatků, schopností a dovedností umožňujících pocity, získané dojmy a prožitky vyjádřit.“ - Zde je velký prostor pro výtvarné vyjádření pocitů a prožitků.
- „Rozvoj a kultivace mravního i estetického vnímání, cítění a prožívání.“ – Dítě si při výtvarné aktivitě rozvíjí své estetické vnímání a cítění.

2.4 Oblast Dítě a ten druhý

Tato oblast se zabývá rozvojem osobnosti dítěte po interpersonální stránce.

Dílčí vzdělávací cíle (co učitel u dítěte podporuje) uváděné Smolíkovou et al. (2018, str. 23) související s výtvarnou výchovou:

- „Seznamování s pravidly chování ve vztahu k druhému.“ - Dítě utváří své vztahy k ostatním lidem, seznamuje se a přizpůsobuje se pravidlům i při výtvarných aktivitách.
- „Vytváření prosociálních postojů (rozvoj sociální citlivosti, tolerance, respektu, přizpůsobivosti apod.).“ - Dítě se učí toleranci k ostatním lidem a jejich výtvorům, chová se prosociálně.
- „Rozvoj interaktivních a komunikativních dovedností verbálních i neverbálních.“ – Dítě komunikuje i prostřednictvím výtvarné činnosti.
- „Rozvoj kooperativních dovedností.“ - Dítě spolupracuje s druhými i při výtvarné činnosti.
- „Ochrana osobního soukromí a bezpečí ve vztazích s druhými dětmi i dospělými.“ – Dítě se při výtvarné aktivitě chová obezřetně.
- Hazuková (2011, str. 130) navrhuje: „Rozvoj senzibility k sociálnímu okolí, spojení etického a estetického principu.“

2.5 Oblast Dítě a společnost

Tato oblast se zabývá rozvojem osobnosti dítěte po sociálně kulturní stránce.

Dílčí vzdělávací cíle (co učitel u dítěte podporuje) uváděné Smolíkovou et al. (2018, str. 25) související s výtvarnou výchovou:

- „Poznávání pravidel společenského soužití a jejich spoluvytváření v rámci přirozeného sociokulturního prostředí.“ - Dítě při výtvarné aktivitě dodržuje společenská pravidla a je ohleduplné.
- „Rozvoj schopnosti žít ve společenství ostatních lidí (spolupracovat, spolupodílet se).“ - S tímto bodem souvisí zejména rozvoj schopnosti žít ve společnosti druhých lidí a spolupracovat.
- „Seznamování se světem lidí, kultury a umění, osvojení si základních poznatků o prostředí, v němž dítě žije.“ – Dítě dokáže výtvarně vyjádřit své okolí.
- „Vytvoření základů aktivních postojů ke světu, k životu, pozitivních vztahů ke kultuře a umění.“- Děti se seznamují s tradicemi a zvyky, kulturou a uměním.
- „Rozvoj společenského i estetického vkusu.“ - V tomto případě si dítě rozvíjí estetické cítění.

2.6 Oblast Dítě a svět

Tato oblast se zabývá rozvojem osobnosti dítěte po environmentální stránce.

Dílčí vzdělávací cíle (co učitel u dítěte podporuje) uváděné Smolíkovou et al. (2018, str. 27-28) související s výtvarnou výchovou:

- „Seznamování s místem a prostředím, ve kterém dítě žije, a vytváření pozitivního vztahu k němu.“ – Dítě výtvarně zpracuje své životní prostředí. Hazuková (2011, str. 133) k tomu dále navrhuje: „Pokusy o jeho výtvarně estetické ozvláštňení.“
- „Vytváření elementárního povědomí o širším přírodním, kulturním i technickém prostředí, o jejich rozmanitosti, vývoji a neustálých proměnách.“ – Dítě získá povědomí o okolí a jeho změnách z pohledu estetiky, kultury apod.
- „Pochopení, že změny způsobené lidskou činností mohou prostředí chránit a zlepšovat, ale také poškozovat a ničit.“ - Patří sem také ochrana životního prostředí.

- „Rozvoj úcty k životu ve všech jeho formách.“ - Dítě při výtvarné aktivitě získává úctu k životu, ke všemu živému kolem sebe, snaží se chránit přírodu a záměrně ji neničí.
- „Vytvoření povědomí o vlastní souměřitelnosti se světem, se živou a neživou přírodou, lidmi, společností, planetou Zemí.“ - Sem lze zařadit např. i tvoření s přírodním materiálem přímo v přírodě, pozorování změn skupenství vody a tvoření s nimi.
- „Vytváření kladného vztahu k výtvarné kultuře.“ přidává Hazuková (2011, str. 133)

3 DĚTI A JEJICH TVOŘIVÁ ČINNOST V PŘÍRODNÍM PROSTŘEDÍ

Jančaříková (2017, str. 86) tvrdí, že: *„Důraz na pobyt venku a pohyb venku, na čerstvém vzduchu, v harmonickém přírodním prostředí kladli mnozí reformátoři, např. Rousseau, Štorch, Burbank. Pobyt venku je v mnoha ohledech natolik přínosný, že je vlastně s podivem, že dnes učitelky s předškolními dětmi dobrovolně tráví většinu času vevnitř.“*

Jak uvádí Daniš (2016), v současné době u dětí dochází ke stále většímu prodlužování času, který stráví s různými elektronickými médii a to na úkor aktivit provozovaných venku v přírodním prostředí.

Daniš (2016, str. 21) dále zmiňuje: *„Pobyt v zeleni má celkový blahodárný účinek na lidské zdraví, zlepšuje fyzickou kondici a posiluje imunitní systém.“*

Přímý kontakt s přírodou má vliv na psychické zdraví člověka, snižuje stres, únavu, posiluje soustředění a pozornost, ale dokáže zlepšit i aktuální náladu.

Častý pobyt dětí v přírodě a s ním spojená volná hra s přírodními materiály, poznávání, učení a relaxace přímo v přírodním prostředí přispívá k všestrannému rozvoji osobnosti dítěte. Dítě do hry v přírodě aktivně zapojuje smyslové vnímání, tělesné a psychické schopnosti. Dochází ke zlepšování jeho fyzické kondice, rozvoji představivosti a fantazie, ale i k utváření estetického a výtvarného cítění. Proto je třeba nabídnout dětem co nejvíce možností k poznávání přírody.

Neméně důležitý je také fakt, že pokud budeme ze své vlastní přímé zkušenosti v dětství znát přírodu, budeme se k ní s největší pravděpodobností chovat šetrněji, ohleduplněji a s úctou i do budoucna (Jirásková et al., 2018).

4 VLIV VÝTVARNÝCH ČINNOSTÍ NA DÍTĚ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

Výtvarné činnosti patří mezi nejdůležitější oblasti v současném předškolním vzdělávání. Jak uvádí Petrů Kicková (2017, str. 103): „*Výtvarné činnosti jsou pro dítě jistou formou komunikace s okolním světem. Jejich prostřednictvím může předávat svá sdělení o hloubce poznání sebe sama i svého okolí.*“

Prostřednictvím výtvarné tvorby může dítě projevovat své zážitky, prožitky a emoce. Objevuje a zkoumá okolní prostředí, učí se respektovat pravidla a spolupracovat s ostatními dětmi. Výtvarné vyjádření dítěti umožňuje využití smyslů, představivosti, kreativity, rozvíjejí jemnou motoriku a jeho vizuomotorickou koordinaci. U dítěte dochází také k rozvíjení estetického cítění a seznámení s různými druhy výtvarných technik, postupů a výtvarných materiálů. Dítě poznává, že výtvarně pracovat lze kromě tradičních materiálů i s přírodními a jinými neobvyklými materiály (např. odpadními materiály, recyklovatelnými materiály).

Dle Kohlové (2011) předškolní dítě vnímá výtvarnou činnost jako zajímavou a podnětnou hru. Není pro ně důležitý výsledek samotné výtvarné činnosti, ale prožitek během její realizace.

5 VÝTVARNÁ A ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA

Výtvarná a environmentální výchova spolu úzce souvisí. Pokud se výtvarné aktivity uskutečňují přímo v přírodním prostředí, jako je např. u land-artové tvorby, dochází k rozvoji citlivosti k přírodě tzv. environmentální senzitivity, která je jedním z důvodů ovlivňujících současné i budoucí zodpovědné environmentální chování. Důsledkem přímého kontaktu s přírodou je pak emocionální spřízněnost s přírodním prostředím. K pozitivnímu environmentálnímu chování, důležitému pro ochranu životního prostředí, vede také sdílení radosti z přírody, a tudíž i z výtvarných aktivit v přírodním prostředí, s ostatními lidmi (Hejtmánková et al., 2013).

I Jančaříková (2010) dodává, že výtvarná výchova je propojená s environmentální výchovou. Tvrdí, že pokud dítě prožije v přírodě silný emoční zážitek, tím větší potřebu zaznamenat si tento prožitek to u něho vyvolá a k tomu se hodí pro svoji jednoduchost a přístupnost zejména výtvarné ztvárnění.

5.1 Environmentální výchova

V současné době je environmentální výchova řešena v RVP PV, kde je zastoupena zejména v oblasti Dítě a svět. Environmentální výchova je v rámci vzdělávání v mateřské škole začleňována do integrovaných bloků.

Environmentální výchovu můžeme definovat podle Jančaříkové (2010, str. 9) jako: *„veškeré výchovné a vzdělávací úsilí, jehož cílem je především: zvyšovat spoluzodpovědnost lidí za současný i příští stav přírody a životního prostředí, rozvíjet tvořivost, citlivost a vstřícnost lidí k řešení problémů péče o přírodu, utvářet ekologicky příznivé hodnotové orientace, které kladou důraz na dobrovolnou střídmost, na nekonzumní, duchovní kvality lidského života, hledat příčiny ekologické krize a cesty k jejímu řešení.“*

V prvních letech života se dítě orientuje především na svoji rodinu a na zvládnutí základních, hlavně tělesných a kognitivních schopností a dovedností. Postupně však dochází k jeho socializaci i mimo rodinné prostředí a dítě se většinou se zájmem a bez předsudků seznamuje s okolní přírodou.

Hederer (1994) uvádí, že je třeba poznávat přírodu nejlépe přímým prožitkem ze dvou hledisek. První hledisko je přímé pozorování a chápání přírody a druhé je přímé poznání zásahů člověka do přírody a vlivů, jaké tyto zásahy do přírody přinášejí. Děti by měly poznat, že člověk není jen pozorovatel ochránce, ale mnohdy je tím, kdo přírodu ničí svými zásahy. Hederer (1994) také uvádí, že k tomu, aby děti toto vše dobře pochopily, je třeba zapojit a osahat si přírodu všemi smysly.

K tomu se přiklání i Leblová (2012), která říká, že environmentální výchova v mateřské škole by měla umožnit předškolním dětem zkušenost s přírodou formou osobního prožitku, kdy dítě zažívá a objevuje přírodu všemi smysly. Dítě je v tomto věku otevřené k získávání zkušeností s přírodou kolem sebe. Prostřednictvím

environmentální výchovy se předškolní dítě učí milovat přírodu, mít k ní úctu. Dítě získává povědomí o rozmanitosti různých forem života a rozvíjí se tím tak i pocit odpovědnosti za okolní životní prostředí.

Rovněž Špačková et al. (2014) uvádí, že bychom se u předškolních dětí v souvislosti s environmentální výchovou měli snažit o to, aby děti získaly základní poznatky a vědomosti o vztazích v životním prostředí, aby pochopily, co je živá a neživá příroda, a to hlavně prostřednictvím prožitků a praktických zkušeností.

Pokud předškolnímu dítěti umožníme získat dostatek zkušeností, poznatků a plnohodnotné prožitky v této oblasti, zcela jistě tím ovlivníme jeho celkový vývoj a hlavně i budoucí pohled na ochranu životního prostředí.

5.2 Výtvarná výchova

Jak je uváděno v Hazukové (2011), RVP PV v současné době nepoužívá označení „výtvarná výchova“. Přesto se v praxi s tímto označením setkáme. Někdy je tento termín nahrazen pojmem výtvarné činnosti. Rozdíl je v tom, že „výchova“ přímo odkazuje na cíle stanovené ve vzdělávacím dokumentu – pedagogické kompetence učitele, ale výtvarné činnosti nikoliv, jsou neutrální. Ale přesto je možné používat obě tato označení, pokud obě nesou vzdělávací obsahy a jsou tedy výtvarně výchovné v předškolním vzdělávání.

Hazuková (2011) dále uvádí, že i výtvarná výchova postupuje v souladu s RVP PV a klade si cíle rozvoje osobnosti dítěte na obecné a oblastní úrovni (tzn. rámcové cíle, klíčové kompetence, dílčí cíle, dílčí výstupy). Výtvarná výchova je provázána a zařazována do integrovaných bloků a je zastoupena ve všech pěti vzdělávacích oblastech (Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost, Dítě a svět). *V RVP PV nejsou přímo pro výtvarnou výchovu uvedeny konkretizující cíle, obsahy a konkretizující výstupy.*

V celkovém vývoji osobnosti dítěte předškolního věku zaujímá výtvarná výchova jako výrazový prostředek velmi důležité místo.

Vondrová (2001) zmiňuje, že se jedná o „výuku“, kdy dítě může při tvorbě experimentovat s různým výtvarným či jiným netradičním materiálem, s rozličnými výtvarnými technikami a postupy, ale i s nástroji použitými při realizaci díla.

Kohlová (2004) tvrdí, že předškolní děti mohou prostřednictvím výtvarné výchovy zkoumat a objevovat okolní svět i za využití svého smyslového vnímání, emocí a momentálních pocitů. Dítěti nejde o výsledné dílo, ale užívá si samotný proces tvorby.

Vondrová (2001) k tomu doplňuje, že předškolní děti využívají kromě emocí při výtvarné aktivitě i svoji fantazii, kreativitu a pozorovací schopnosti, ale současně rozvíjejí i svou estetickou senzibilitu a vkus.

Důležitým znakem pro výtvarnou výchovu je i to, že při její realizaci vzniká v reálném prostředí konkrétní skutečné dílo (Vondrová, 2001).

Kohlová (2004), Vondrová (2001) i Hazuková (2011) uvádějí, že pro výtvarnou aktivitu je velmi důležitá úroveň konkrétní stimulace a motivace k činnosti. K tomuto účelu se hodí motivace formou hry.

Vondrová (2001) zmiňuje využívání her *experimentálních*, zahrnující zkoumání věcí, materiálů, ale i výtvarných prostředků. Dále uvádí hry *dramatické*, kdy se děti mění např. na zvířata nebo pohádkové bytosti, ale i hry *symbolické*, kdy daný objekt symbolizuje něco jiného. Patří sem i hry *spontánní*, které vznikají náhodně. Tyto typy her jsou často doprovázeny dalšími možnostmi motivace, jako např. audiálními – poslech, vizuálními – prohlížení.

V prostředí mateřské školy je možné výtvarnou tvorbu všeobecně rozdělit na dvě skupiny z pohledu dítěte a učitele. Do jedné skupiny patří výtvarná aktivita, kdy děti tvoří zcela spontánně dle svého výběru, fantazie, chuti a znalosti výtvarné techniky (nejčastěji je to volná spontánní kresba). Do druhé skupiny lze zařadit řízenou výtvarnou činnost, kdy pedagog dětem zadává konkrétní práci, která je vytvářena konkrétní výtvarnou technikou. Zajímavostí je, jak uvádí Dohnalová (2013, str. 15), že: *„Přestože, mají všechny děti zadanou tutéž práci, žádné výsledné výtvarné dílo nebude stejné. Děti dávají do výtvarné práce kousek ze své osobnosti, a proto, jak jsme každý jiný, tak i výtvarná díla budou mít svou individuální podobu.“*

Hazuková (2011) nabízí jiné podrobné členění výtvarné tvorby a to **explorační tvorbu** (zahrnující *tvorbu explorační* – taková činnost, která dětem poskytuje poznatky a zkušenosti s výtvarnými prostředky, *výtvarný experiment* – je zaměřen zpravidla jen na poznávání, *výtvarnou hru* – je sama cílem), **volnou tvorbu** (vědomě zobrazuje daný námět) **užitou tvorbu** (má konkrétní využití) a **výtvarné akce** (druh aktivity odehrávající se v konkrétním čase a prostoru).

6 VÝTVARNÉ TECHNIKY POJÍCÍ SE K PŘÍRODĚ

Tato kapitola je zaměřena na popis výtvarných technik, které je možné využít při tvoření v přírodě, a jsou následně realizovány v praktické části bakalářské práce. Tyto výtvarné techniky je třeba většinou lehce přizpůsobit, aby šly v přírodním prostředí zrealizovat. Popis těchto výtvarných technik je určen pro pedagogy jako inspirace. Popisy technik jsou za sebou řazeny abecedně.

6.1 Aranžování

Technika aranžování je spojena hlavně s květinami nebo rostlinami a jejich estetickou úpravou do celku. Výsledné aranžmá je vytvářeno za účelem zdůraznění a seskupení barev, linií a tvarů. Při aranžování hraje důležitou roli fantazie a představivost tvůrce.

V současné době rozeznáváme tři základní aranžérské styly, které se vyznačují určitými způsoby tvorby a znaky hotového díla:

- dekorativní styl, pro který je charakteristická zdobnost, bohatost a plnost
 - vegetativní styl, vyznačující se důrazem na přirozenost a přizpůsobení růstu rostlin
 - formálně lineární styl, který klade důraz na formu – tvar, velikost, barvu rostliny
- (Aranžování, ©2018).

6.2 Asambláž

Jde o trojrozměrnou výtvarnou techniku, při níž dochází k sestavování a spojování prvků z různých materiálů. Materiál je pokládán na podložku, různě se přeskupuje a upravuje do nejvhodnější polohy a poté se fixuje, např. lepením, svazováním, stloukáním, špendlením nebo jiným způsobem. Sestavit lze i kompozici bez fixace s vyměnitelnými díly. Po ukončení výtvarné činnosti je možné tento výtvor

rozebrat. Asambláž vychází z plošné koláže, kdy došlo k začlenění dalších předmětů do výsledného díla. Postup byl použit např. v kubismu, surrealismu, dadaismu, konstruktivismu (Nedvědová a Zatloukalová, 2000; Baleka, 1997).

6.3 Body – art

Tato výtvarná technika je součástí tzv. akčního umění, při kterém není základem samotné výsledné výtvarné dílo, ale akce a průběh tvorby. Prostředkem této výtvarné techniky je lidské tělo. Výtvarná díla vznikají otiskem celého těla nebo jeho částí. Tělové umění zkoumá hranice lidských možností, ale i vztah člověka k prostředí. Umožňuje zprostředkování prožitku v čase, prostoru i zážitek v různých situacích (Vondrová, 2001).

Mezi formy body-artu patří např. *permanentní (totální) umění*, kdy samotné lidské tělo je prezentováno jako živé umělecké dílo (představitelem je Gilbert a George – zaměřili se na sebeukazování, udělali “živoucí sochy” a žili své životy na veřejnosti).

Další formou body-artu je *využití lidského těla jako štětce*. Představitelem této formy je Yves Klein, který potíral lidské tělo barvou, přitlačil ho na plochu a výsledné dílo bylo vytvořeno jeho otiskem.

Formou body-artu je také malba na obličej, ruce, nohy atd., kdy je *tělo využito jako podklad pro samotnou výtvarnou činnost* (Křížová, 2018).

6.4 Empaketáž

Empaketáž je výtvarná technika, při níž dochází k balení, zahalování předmětů, budov, částí přírodního terénu apod. – jedná se o tzv. balicí akce. Nejznámějším představitelem empaketáže je bulharský umělec Christo. Jeho dílem je např. zakrytí části pobřeží - akce *Wrapped Coast* u Sydney v roce 1969 nebo *Říšský sněh* v Berlíně roku 1995 (Vondrová, 2001 a 2006).

6.5 Koláž

Jedná se o plošnou výtvarnou techniku, při které výslednou podobu výtvarného díla tvoří vystřižené nebo vytrhané kousky papíru, látek, fotografií, novin, plakátů či dalších jiných (i přírodních) materiálů, které jsou nalepené na podložce. Nalepené kousky materiálů jsou často doplňovány kresbou nebo malbou. Výběr a lepení materiálu může být s předem určeným záměrem do konkrétní podoby nebo je založen

na náhodě, při které se improvizuje a doplňuje k určitému detailu další vhodný materiál. Prvními výtvarníky, kteří využívali tento výtvarný postup, byli Georges Braque, Pablo Picasso a Juan Gris. Koláž postupně zobecněla a stala se inspirací i pro další výtvarné směry jako např. futurismus, dadaismus, konstruktivismus, surrealismus, ale i pop-art, environment apod. (Baleka, 1997; Svobodová, 1998).

6.6 Kresba

Jak zmiňuje Hazuková (2011) kresba patří mezi výtvarné techniky, které umožňují plošnou, prostorovou, popř. časoprostorovou výtvarnou tvorbu.

Kresba má dlouholetou tradici a prošla dlouhým vývojem. Dnes je součástí téměř každé výtvarné činnosti. Najít ji lze již v pravěku v jeskynních nástěnných kresbách.

Roeselová (2001) uvádí, že kresba patří k nejužívanějším a nejoblíbenějším výtvarným technikám.

Jedná se o výtvarnou techniku, kdy je trojrozměrný objekt (skutečnost) zobrazován prostřednictvím výtvarných kresebných pomůcek na ploše dvourozměrně (Kresba, ©2018).

Kreslit můžeme na *různé materiály a různými výtvarnými pomůckami*.

Mezi tradiční materiály, na které je možné kreslit, patří papír, textil, dřevo, kámen apod.

Jako výtvarné pomůcky se běžně používají tužky, pastelky, uhel, rudka, pastely, křídly, fixy, tuž a další netradiční nástroje.

Při kresbě dochází k zobrazování různě silných linií a bodů nebo jejich kombinací. Kresba umožňuje zachycovat myšlenky, přání, představy, ale i aktuální pocity a fantazii osoby, která vytváří výtvarné dílo.

Kresba může sloužit jako pomůcka pro další zpracování nebo může být samostatným uměleckým dílem (Kresba, ©2018).

Podle Roeselové (2001) rozlišujeme **kresbu suchou a mokrou stopou**. Můžeme ale i použít **kombinované techniky**. Svobodová (1998) zmiňuje, že jsou tyto

kombinované techniky nanášené do vlhkého podkladu a patří sem např. lavírovaná kresba, kolorovaná kresba nebo proškrabávaná kresba.

Do kresby **suchou stopou**, kdy nanášíme na podklad za sucha, řadíme hlavně kresbu tužkou, uhlem a rudkou (Roeselová, 2001).

Pro kresbu tužkou je typická lehká a čitelná linka. Různá tvrdost tužky umožňuje kombinaci různé intenzity linie kresby. Prostřednictvím tužky lze vytvářet stínovanou kresbu a volit různou hustotu linek.

Použití uhlu při kresbě přináší výtvarnému dílu monumentální ráz. Uhel umožňuje různý tlak, odlehčení, roztírání a stínování.

Kresba rudkou využívá linii, šrafuru, rozmývání a roztírání linky, přitlak a odlehčení.

Kresba mokrou stopou, kdy nanášíme na podklad za mokra, zahrnuje hlavně **kresbu perem, dřívkem, štětcem**, které lze mezi sebou vzájemně kombinovat (Roeselová, 2001).

Perokresba pracuje s linií tvořenou přitlakem nebo odlehčením. Používá šrafování a plochy vyplněné čarami, body, rozmýváním. Důležité pro výsledek tvorby je volba pera, podkladu a barvy. Tuto techniku lze kombinovat např. s koláží.

Kresba dřívkem většinou zanechává nepravidelnou, ale výraznou stopu. Je zcela závislá na tloušťce použitého dřívka a lze ji zdárně kombinovat s jinými výtvarnými technikami.

Kresba štětcem umožňuje různou intenzitu přitlaku a je zcela závislá na jejich kvalitě a síle. I tuto výtvarnou techniku lze kombinovat s jinými technikami.

Kresba ve své tradiční podobě nepatří mezi ryze přírodní zobrazovací výtvarné techniky, ale pokud použijeme přírodní materiály jako výtvarné pomůcky zobrazující linie nebo body, můžeme ji zařadit i do výtvarné tvorby v přírodním prostředí. Přírodními materiály jako výtvarnými pomůckami většinou kreslíme rovněž na přírodniny, jako např. kresba klacíkem do písku, do hlíny, vodou na beton, do písku, do sněhu, ale i kresba křídou na chodník nebo kresba uhlíkem na kameny. Kreslit

ale lze i na papír takovými přírodninami jako jsou stébla trav, květiny, ovoce, které obsahují přírodní šťávy zanechávající na papíře svoji stopu.

Samotný vývoj dětské kresby má svoje zákonitosti a vývojovou posloupnost. Např. Bednářová a Šmardová (2015) uvádějí, že dítě přibližně ve dvou letech kreslí *čáranice*, přibližně ve věku dva a půl až tři a půl roku je dokáže pojmenovat. Ve věku tři až čtyři roky dítě kreslí *hlavonožce*. Přibližně ve čtyřech letech zvládne nakreslit *postavu* s hlavou, trupem a končetinami a teprve ve věku přibližně pěti až šesti let nakreslí *detaily*. Vše samozřejmě záleží na individuálním stupni vývoje dítěte.

6.7 Land-art – akční umění

Vondrová (2006) zmiňuje, že land – art, který řadíme mezi umění akční tvorby, znamená v překladu „umění země“ a základem pro toto umění je akce – vlastní realizace samotné výtvarné aktivity a ne výsledné dílo. Dále do akční tvorby můžeme zařadit i body – art, happening, performance.

I Svobodová (1996) se zabývá akční tvorbou a tvrdí, že je pro ni nejdůležitější doba, během které probíhá tvůrčí aktivita a zážitky, které si člověk odnáší z její realizace. Do průběhu realizace je během činnosti zapojena celá bytost člověka.

Land – art je, jak uvádí Hejtmánková et al. (2013), umělecký směr, který se zabývá uměním a tvorbou přímo v krajině. Protože se jedná o přímý kontakt s přírodou, dochází kromě prožitku z realizace i k budování pozitivního vztahu k přírodě a k její ochraně.

Dvořáková (1996) land – art popisuje tak, že jde o zásah, kdy umělec sestaví hotové předměty nebo přírodní útvary do tvaru, který by bez jeho přičinění nevznikl, a nabídne tak lidem novou, ještě neviděnou skutečnost.

Umělci při land – artu pracují s přírodním materiálem a okolními možnostmi přírody. Hledají různé kombinace s dalším výtvarně neobvyklým materiálem, např. igelitovou fólií, provázky, lany, papírem. Výtvarný záměr a výsledná realizace díla závisí na možnostech vybraného okolního prostředí a na fantazii umělce (Dohnalová, 2013).

Průběh realizace výtvarné aktivity je dokumentován prostřednictvím fotoaparátu, videokamery nebo magnetofonové nahrávky. Dokumenty z těchto akcí se poté stávají předmětem výstav v galeriích (Vondrová, 2001).

Toto výtvarné umění se objevilo poprvé v šedesátých letech dvacátého století. Mezi nejznámější představitele land - artu v zahraničí patří umělci Richard Long, Michel Heizer, Jan Dibbets, Christo, Andy Goldsworthy. Mezi české umělce zabývající se tímto typem výtvarného umění lze zařadit např. Ladislava Nováka, Jana Šimka, Jiřího Šiguta, Ivana Kafku, Jana Pohribného (Vondrová, 2001).

Tento výtvarný směr je možné velmi dobře využít s předškolními dětmi při výtvarných aktivitách, protože děti tvoří přímo venku v přírodním prostředí. Prostřednictvím této výtvarné techniky se také seznamují s využitím přírodního a dalšího netradičního materiálu ve výtvarné tvorbě a získávají poznatky o přírodě a nutnosti její ochrany.

6.8 Prostorová tvorba

Prostorová tvorba úzce souvisí se schopností prožívání hmatových vjemů. Při výtvarných aktivitách uskutečněných touto technikou dochází ke vnímání vlastností povrchů, materiálů a jejich objemu zejména prostřednictvím smyslů a rozvíjení prostorové představivosti (Roeselová, 1996).

I Svobodová (1998) se zmiňuje o prostorové tvorbě a uvádí, že při trojrozměrných výtvarných činnostech je vnímán tvar objektu, jeho objem a světlo (barva). Oproti jiným výtvarným technikám je vnímání reálného prostoru plastické a nedochází jen k jeho naznačení v ploše. Prostorová tvorba dává při realizaci zcela volnost fantazii a představivosti.

Podle Roeselové (1996) jsou v prostorové tvorbě zastoupeny tři okruhy výtvarných aktivit, a to modelování, tvarování, konstruování.

Pro modelování je nejčastějším materiálem keramická hlína nebo modelína. Do těchto materiálů můžeme plasticky otiskovat různé povrchy a materiály, z hlíny nebo modelíny lze modelovat celé objekty nebo jejich části. Dále je možné tvořit portrétní nebo figurální plastiky. Tvořit lze i skulptivními postupy, které využívají možnosti ubírání hmoty z bloku materiálu (Roeselová, 1996).

Při tvarování jsou jako výtvarný materiál použity poddajné materiály, které jsou plošné jako např., papír, plech, látka, nebo jsou s lineární, např. drát, provázek. Tyto materiály jsou výtvarníkem formovány podle fantazie do požadovaného tvaru (Roeselová, 1996).

Technika konstruování zahrnuje práci s jednotlivými dílčími prvky. Tyto prvky můžeme řadit, kombinovat, posouvat, či otáčet. Pracuje se s logickou výstavbou v prostoru (Roeselová, 1996).

Oproti tomu Hazuková (2011) uvádí u prostorové tvorby tyto základní přístupy: plastický přístup (výtvarná díla vznikají tvarováním měkkých materiálů, nejčastěji modelováním), dále skulptivní přístup (dochází k ubírání materiálu, např. opracování dřeva), konstruktivní přístup (jedná se o konstruování v prostoru, např. sestavování, vrstvení) a další techniky prostorového vyjádření (technika obalování, muchlání apod.).

7 MATERIÁL

7.1 Přírodní materiál

Přírodním materiálem - přírodninami rozumíme vše, co vyrostlo a co se nachází v přírodě bez zásahu člověka.

Jančaříková (2017) uvádí, že přírodniny nám umožňují specifický kontakt s přírodním prostředím, jsou názorné a umožňují nám poznávat svět prostřednictvím smyslů. Práci s přírodninami se děti seznamují s různými řemeslnými technikami a hodnotami předávaných z generace na generaci.

Podle Nedvědové a Zatloukalové (2000) mají přírodní materiály nezastupitelné místo ve výtvarné tvorbě dětí, protože kromě smyslových prožitků rozvíjejí dětskou vynalézavost, fantazii, ale i cit pro krásu, harmonii a pomáhají dětem pochopit základní zákonitosti a principy naší přírody.

Výhodou přírodních materiálů je jejich dostupnost. Najdeme je všude kolem nás, zpravidla nás nic nestojí, můžeme si je samy nasbírat. Různorodé přírodní materiály jsou dostupné po celý rok v závislosti na ročním období. Některé přírodní materiály lze sušit a uskladnit na další využití, některé můžeme použít opakovaně (např. dřívka, skořápky oříšků apod.). Naopak známe také přírodniny, jež nemají

dlouhou trvanlivost, tudíž při výtvarné činnosti jsou využitelné pouze v čase její realizace, pak dojde k jejich znehodnocení (např. květiny).

Přírodniny jsou při výtvarné činnosti využívány jako samotný pracovní materiál pro sestavování přírodních prostorových kompozic (např. plošná díla – mozaiky), ale také jako výtvarné pomůcky pro ztvárňování výtvarné stopy - při kresbě, malbě. Mnohdy nahradí štětce nebo můžeme využít i jejich přírodní šťávy, kterými lze malovat jako barvami. K tomuto účelu se hodí zejména šťavnaté ovoce, zelenina, tráva, kdy výtvarnou stopu zanechává přímo sama přírodnina.

Přírodní materiály lze rozdělit podle původu:

a) *přírodní materiály organického původu* (v tabulce jsou uvedené nejznámější materiály rostlinného a živočišného původu)

tabulka č. 1 Nejznámější přírodní materiály organického původu

| <i>druh materiálu</i> | Do druhu materiálu patří např. | | | | | | |
|--------------------------|---------------------------------------|---------------|----------|----------|--------------|--------|---------|
| Plodiny | luštěniny | brambory | ovoce | zelenina | obilí, klasy | semena | sláma |
| Stromy listnaté | dřevo, větve | listy | plody | jeřabiny | semena | žaludy | kaštiny |
| Stromy jehličnaté | dřevo, větve | jehličí | šišky | piliny | kůra | | |
| Květiny | květy | stvoly | listy | | | | |
| Trávy a byliny | stébla | semena | seno | | | | |
| Keře | listy | větvičky | bobule | semena | | | |
| Mechorosty | mech | | | | | | |
| Houby | jedlé houby | | | | | | |
| Skořápky | ořech vlašský | ořech lískový | pistácie | vajíčka | | | |
| Peří | | | | | | | |
| Hlemýždí ulity | | | | | | | |
| Ovčí rouno | | | | | | | |
| Včelí vosk | | | | | | | |

Zdroj: vlastní

b) *přírodní materiály anorganického původu* (uvedeny jsou zde nejznámější)

Písek patří mezi dětmi, ale i dospělými, k velmi oblíbeným stavebním a sochařským materiálům, ze kterých tvoří na pískovištích své „pískové hrady“ a bábovky. Za pomoci písku a vody vznikají velmi kreativní výtvarná díla.

Kámen je pro své různorodé využití také velmi oblíbený výtvarný materiál. Na kámen můžeme malovat, lepit. Kámen lze vrstvit, pokládat, skládat do mozaiky, do koláží apod. Drobným štěrkem je možné dozdobit různé výtvarné kompozice.

Hlína (případně bláto) je dobře využitelná hlavně pro modelování různých sochařských trojrozměrných výtvarných děl. Hlína je využitelná i jako prostředek k zanechání výtvarné stopy, kdy je smíchána s vodou a nanášena štětcem či jinou výtvarnou pomůckou na podklad.

Kromě samotných přírodnin hrají svou roli v přírodě i další přírodní činitelé, jako jsou např. vůně, voda (např. déšť), vítr, teplo, zima (např. mráz, led, sníh). I tito činitelé působí na vnímání dětí, protože i s nimi se dá výtvarně pohrát a děti je mohou poznávat a vnímat svými smysly.

Při výtvarném tvoření a hrách v přírodě nesmíme zapomínat na to, abychom děti vedli k tomu, aby záměrně neničily přírodu kolem nás, ale vnímaly její krásu a hledaly v ní inspiraci pro svoji tvorbu a hru.

7.2 Ostatní materiál

K výtvarnému tvoření v přírodě mnohdy nestačí jen samotné přírodní materiály. Při realizaci výtvarného díla je nutné přírodniny za použití fantazie spojit tak, aby výsledný výtvarný dílo bylo kompaktní. Bez použití ostatních doplňkových materiálů by dílo třeba ani nevzniklo.

Ostatním materiálem může být odpadový materiál, vznikající jako vedlejší produkt při výrobním procesu nebo po použití již hotového produktu, který by skončil na skládce, v lepším případě by dostal svou šanci při recyklaci. Pokud pro odpadový materiál nalezneme další způsob využití, a to třeba zrovna při výtvarné činnosti, děti mají možnost poznat, že i to, co se zdá zdánlivě již nepotřebné a zbytečné, najde ještě překvapivě svoje další uplatnění. Stačí zapojit fantazii, představivost a estetické cítění.

V této práci tak byly tímto způsobem využity zejména PET láhve, plastové formy na „muffiny“, ve kterých vznikaly z přírodnin a ledu mražením vody ledové ozdoby, a ruličky od toaletního papíru.

Při tvoření v přírodě hrají velkou roli také různé druhy vázacího materiálu. Sem patří různé druhy provázků z přírodních nebo umělých materiálů, vázací drátky a gumičky. Tento vázací materiál nám slouží ke svázání přírodnin a zároveň jako doplňková dekorace výsledné kompozice.

Velmi zajímavým materiálem při tvoření v přírodě je potravinářské barvivo, které je netoxické, nezávadné pro děti i pro přírodní prostředí. Ve spojení s obyčejnou vodou nám nabízí levnou, široce využitelnou výtvarnou pomůcku s pěknými neopakovatelnými výtvarnými efekty. Potravinářské barvivo můžeme jen sypat, rozpouštět ve vodě a stříkat obrazce na různé povrchy nebo jím polévat výsledné dílo.

Svoje nové uplatnění zde nalezne i netkaná textilie, která se stane nedílnou součástí výtvarné kompozice a po jejím skončení a rozebrání může opět sloužit svému původnímu účelu.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

8 VÝZKUMNÁ STUDIE

8.1 Cíl výzkumné studie

Hlavním cílem praktické části je vytvoření zásobníku výtvarných činností pro předškolní děti využívajících přírodní materiál přímo v přírodním prostředí, které zvládnou dívky i chlapci z běžné třídy mateřské školy při řízené činnosti.

Dalším cílem je následně při realizaci ověřit na vybraných námětech využitelnost zásobníku v praxi.

Dále bude na základě nahrávky sledováno, co podporuje zájem dětí o tyto činnosti v přírodním prostředí.

Rovněž bude zjišťováno, zda jsou výtvarné činnosti pro předškolní děti zvladatelné a zda jsou děti při těchto činnostech schopny pracovat samostatně nebo potřebují pomoc pedagoga.

8.2 Popis výzkumného vzorku

Jak uvádí Gavora (2010), výzkumný vzorek (základní soubor) tvoří lidé, o kterých chceme v průběhu samotného výzkumného šetření získat informace.

V tomto případě je základní soubor zvolen záměrně z předškolních dětí z běžné homogenní třídy státní mateřské školy bez rozdělení podle pohlaví.

Vybraná mateřská škola má celkem šest věkově homogenních tříd, ale vzhledem k tomu, že výzkumná studie probíhala z časových důvodů v průběhu dvou školních roků, byla pro výzkumné šetření zvolena jen jedna třída mateřské školy, aby byly zastoupeny při výtvarné činnosti všechna roční období a tím zajištěna i důvěryhodnost šetření.

Jak uvádí Chráska (2007), u záměrného výběru prvku rozhoduje úsudek výzkumníka nebo úsudek zkoumané osoby.

V této práci je záměrný výběr proveden výběrem „průměrných jednotek“, kdy je vybrán jeden určitý objekt (zde třída), který je označen za průměrný případ.

Tato třída byla vybrána i z důvodu věku dětí, které reprezentují prostřední věkovou skupinu předškolních dětí, nejsou nejmladší (tříleté) ani nejstarší (šestileté nebo sedmileté). V tomto období jsou děti již adaptované na prostředí mateřské školy a relativně samostatné, čehož lze využít při sledování zvladatelnosti a potřeby pomoci pedagoga při realizaci činnosti. V době výzkumné studie navštěvovalo třídu šestnáct dívek a jedenáct chlapců. Na počátku studie dovršila většina dětí věku čtyři roky, na konci bylo devět dětí pětiletých.

Jak říká Gavora (2010), pro dané zkoumání je důležité při záměrném výběru určení relevantních znaků základního souboru.

Zde bylo jako jedno hledisko pro sledování vybráno i to, že se šetření zúčastnily stejné děti. Bylo proto možné sledovat, jak se tyto děti chovají při více činnostech nebo také to, že činnosti bylo možné dobře uskutečnit z důvodu třídnictví v této třídě, tzn. dostupnosti příležitostí a plánování samotné realizace.

9 Metody a postupy práce

V této práci bylo použito kvalitativně orientované šetření. Hendl (2008, str. 50) uvádí, že při kvalitativním šetření: *„Hlavním úkolem je objasnit, jak se lidé v daném prostředí a situaci dobírají toho, co se děje, proč jednají určitým způsobem a jak organizují své všednodenní aktivity a interakce.“*

Předmětem šetření je sběr dat, poté dochází k jejich následné analýze. Hendl (2008, str. 50) zmiňuje: *„Výzkumník ve svém hledání významů a snaze pochopit aktuální dění vytváří podrobný popis toho, co pozoroval a zaznamenal. Snaží se nevynechat nic, co by mohlo pomoci vyjasnit situaci.“*

Osoba výzkumníka je v tomto případě totožná s osobou vyučujícího pedagoga. Tím je zajištěn při šetření výzkumného problému dobrý vstup do terénu, protože děti mají důvěru, jsou otevřené, cítí se bezpečně a nemají nedůvěru k zaznamenávání výtvarných činností na video, reagují většinou spontánně (Švaříček a Šedová, 2007).

Výtvarné činnosti byly uskutečňovány se stejnou skupinou dětí (třídou), ale v různých ročních obdobích (časové hledisko), na různých místech (les v blízkosti

mateřské školy, různá místa školní zahrady – prostorové hledisko), za různých okolností (aktuální počet dětí, různé použité výtvarné techniky a pomůcky, různý způsob motivace) a s použitím různorodého přírodního materiálu (materiální hledisko).

Při samotném sběru dat byly využity metody:

- **Pozorování** (Skutil et al, 2011) klasifikovaná podle těchto kritérií:

Přímé pozorování – kdy výzkumník (v tomto případě pedagog) sám pozoruje výzkumný problém.

Zúčastněné pozorování – kdy je výzkumník (pedagog) začleněn do skupiny (je součástí pozorované skupiny dětí – třídy mateřské školy, přímým účastníkem výtvarných aktivit) a předmět zkoumání není skupině znám.

Skryté pozorování – osoby, které jsou předmětem zkoumaného problému nevědí, že jsou zkoumány.

Krátkodobé pozorování - jednotlivá pozorování sledují pouze krátkodobě jednu realizaci výtvarné činnosti.

Strukturované pozorování – máme předem určené určité jevy, na které hledáme odpověď (v tomto případě sledujeme určité jevy z pořízeného videozáznamu).

Záznam dat z pozorování byl uskutečněn na základě pořízeného videomateriálu k vybraným výtvarným námětům slovním popisem. Hodnocení těchto námětů je podrobně rozpracováno v kapitole 11 Hodnocení.

K účelům výzkumné studie, včetně videa, byl za každé roční období vybrán jeden námět, který byl hodnocen z různých hledisek. Podzimní hrátky jsou zastoupeny výtvarnou aktivitou „**Balení stromů**“, Zimní tvoření „**Pyramidou ze sněhových koulí**“, Jarní čarování zastupuje „**Pampeliškový náramek**“ a Letní radování „**Kresba křídou na chodník**“.

U videozáznamů „Balení stromů“ a „Kresba křídou na chodník“ byla uskutečněna **transkripce (přepis) vybraných částí výtvarných aktivit.** Vzhledem k obsáhlosti pořízeného videomateriálu k jednotlivým námětům, jen selektivním

protokolem uvedeným v příloze č. 20 a 21, kdy jsou do přepisu zahrnuty pouze některé informace, týkající se jen určitých specifických oblastí (Skutil et al., 2011).

- **Průběžné nestrukturované evaluační rozhovory (interview) s dětmi.**

Jak uvádí Gavora (2010, str. 201): „*Interview má často neformální, uvolněný charakter. Má vlastnost přátelského rozhovoru a osoba někdy ani neví, že jde o interview.*“ Realizované evaluační rozhovory s dětmi byly krátké nestrukturované, měly neformální charakter. Probíhaly již v průběhu realizace činnosti s jednotlivými dětmi a na konci činnosti s celou skupinou.

Záznam dat z evaluačních rozhovorů s dětmi je součástí písemných selektivních protokolů uvedených v příloze č. 20 a č. 21 u činností „Balení stromů“ a „Kresba křídou na chodník“.

Zásobník činností byl rozdělen podle ročních období na čtyři části - **Podzimní hrátky, Zimní tvoření, Jarní čarování, Letní radování**. Kopíruje školní rok v mateřské škole, proto na začátku najdeme Podzimní hrátky. Každé roční období prezentují čtyři volně řazené výtvarné činnosti tvořené různými výtvarnými technikami.

Děti nebyly v průběhu realizace výtvarné činnosti seznamovány s konkrétními představiteli realizovaných výtvarných technik, ani s teorií výtvarné techniky z důvodu věku. Byl zvolen jednoduchý popis pracovního postupu, který děti s touto výtvarnou technikou seznámil zprostředkovaně, přiměřeně jejich kognitivnímu vývoji.

Výtvarné činnosti byly voleny tak, aby je šlo realizovat skupinově, ale i individuálně v běžné skupině předškolních dětí ve státní mateřské škole. Děti po zadání práce měly možnost volby, zda budou pracovat samostatně, nebo ve skupinkách. Při činnostech také dostaly prostor pro využití fantazie a představivosti. Realizace probíhala formou **přímého prožitku a hry**. U každé činnosti zahrnovala přípravu, motivaci, praktickou realizaci, reflexi.

10 ZÁSObNÍK ČINNOSTÍ

V zásobníku činností jsou popsány jednotlivé výtvarné nápady, které je možné libovolně využít v mateřské škole **v jakémkoliv integrovaném bloku dle aktuálního výběru pedagoga**. Nápady jsou zpracovány podle předem zvolené osnovy. Vždy je uvedena výtvarná technika, vybraná pro realizaci díla, cíl, rozvíjené kompetence, očekávaný výstup v souladu s RVP PV, které pedagog volí zcela individuálně v závislosti na aktuální situaci. Dále výtvarný nápad obsahuje předpokládaný věk dětí, časovou dotaci potřebnou pro zrealizování díla, použité materiály a pomůcky, inspirativní motivaci, popis praktické realizace námětu, reflexe a doporučení k činnosti.

Většina námětů byla s dětmi zrealizována při výuce. Pouze čtyři náměty nebyly zrealizovány přímo s předškolními dětmi a přiložené fotografie a náměty jsou inspirativní.

U třech činností byla inspirace pro výtvarnou aktivitu získaná v literatuře, ale návrh vlastní realizace činnosti je již vlastní. Ostatní výtvarné činnosti jsou vlastní nápady.

S písemným souhlasem rodičů dětí byly pro účely bakalářské práce pořizovány z výtvarných činností fotografie a z některých i videozáznamy.

Fotografie z realizace výtvarné činnosti jsou zařazeny přímo v textu bakalářské práce a z některých činností dále v příloze. Jsou autorské, součástí vlastního fotoarchivu.

U jednotlivých aktivit byla pro inspiraci uvedena motivace. Některé zařazené inspirativní texty jsou autorské. Zvolená motivace pro výtvarnou činnost je zcela v kompetenci pedagoga, záleží jen na jeho výběru a fantazii.

10.1 PODZIMNÍ HRÁTKY

10.1.1 Dýňový panáček

Výtvarná technika: prostorová tvorba

Cíl (záměr): rozvoj kooperativních dovedností, rozvoj estetického vkusu

Rozvíjené kompetence: k učení, komunikativní, sociální a personální

Očekávaný výstup: dítě dokáže použít netradiční výtvarné techniky, komunikuje s ostatními, spolupracuje

Věk dětí: 5 let + (s mladšími předškolními dětmi je možné tuto aktivitu uskutečnit za spolupráce rodičů např. v rámci Tvořivých aktivit pro rodiče s dětmi)

Časová dotace výtvarné činnosti: 30-60 minut (podle velikosti dýně, věku a počtu dětí)

Použité materiály a pomůcky: dýně, fixy na předkreslení motivů, nožik, lžice, mísa na vydlabaný materiál, čajová svíčka, zápalky, (případně špendlíky, papírové šablony – nos, oči, ústa se zuby, na dozdobení různé přírodniny)

Inspirace pro motivaci: (autorská tvorba)

Byla jedna velká dýně, na poli ležela si líně. Podzim ťukal na vrata, našly jí tam mrňata.

Vyřezaly nos a uši. Podívej, jak jí to sluší. Svíčkou zkrášlily ji hned a rozsvítily svět.

Praktická realizace námětu: Při práci se skupinou předškolních dětí zvolíme tuto aktivitu jako společnou práci z důvodu delší časové náročnosti (vyrobíme jednoho společného dýňového panáčka). Dýni postavíme na zahradě na stůl nebo položíme na zem. Opatrně seřízneme vršek dýně tak, aby se nechal použít jako „poklička“. Poté začneme s vydlabáváním dužniny, kterou odkládáme do připravené mísy nebo jiné vhodné nádoby. Když je dýně vydlabaná, fixem předkreslíme požadované motivy (oči, nos, ústa). Kdo si netroufá kreslit rovnou na dýni, může obkreslit předem připravené papírové šablony, připevněné na dýni špendlíky. Předkreslené motivy s opatrností vyřízneme. Poté je možné dýni zvenku dozdobit různými přírodninami (větvičky, listy, semínka). Dovnitř vydlabané dýně vložíme zapálenou čajovou svíčku a přikryjeme „pokličkou“. Takto upravená dýně slouží jako svítící ozdoba – lucerna, která nám může po nějaký čas zpříjemnit ranní příchod do mateřské školy.

Reflexe a doporučení: Tato činnost děti zpravidla baví, ale většinou nemají dostatek trpělivosti na vydlabávání dužniny (vše je závislé na velikosti dýně, dopředu nelze určit, jak dlouho bude trvat dlabání a zdobení). Z pohledu bezpečnosti je lepší, aby otvory na dýni vyřezával dospělý, případně větší šikovné předškolní dítě pod jeho dohledem. Hrozí nebezpečí úrazu pořezáním. Mým dalším doporučením je využití vydlabané dužniny jako základ pro následnou společnou výrobu např. dýňového džusu.



Obrázek č. 1 - Dýňový panáček; Zdroj: vlastní

10.1.2 Písmena z přírodnin

Výtvarná technika: asambláž

Cíl (záměr): rozvoj zájmu o psanou podobu jazyka, osvojení si elementárních poznatků o znakových systémech a jejich funkci (abeceda)

Rozvíjené kompetence: k učení, komunikativní

Očekávaný výstup: dítě dokáže napodobit některá písmena podle vzoru

Věk dětí: 3 roky + (tuto aktivitu můžeme bez problémů s dopomocí dospělých uskutečnit i s menšími dětmi)

Časová dotace výtvarné činnosti: 20 – 30 minut

Použité materiály a pomůcky: předlohy písmen v papírové podobě (předlohy z papíru jsou nenáročné na přemísťování); přírodniny, které poskytne podzimní příroda – např. kamínky, větvičky, podzimní listy, žaludy, kaštiny, podzimní květy apod. (případně tenký vázací drátek na navlékání listů)

Inspirace pro motivaci: Děti si velice rády spontánně hrají s přírodninami, které naleznou ve svém bezprostředním okolí. Na zemi vytvářejí všelijaké skládanky – mozaiky. Tohoto jejich zájmu lze využít i v rámci vzdělávacího procesu – zrakové percepce – poznávání písmen v přírodním prostředí. Jako motivace může být použita krátká básnička Abeceda. Balík (1998, str. 10) uvádí:

„Á bé cé dé kočka přede, kocour motá, pes počítá, kolik nití do desíti.“

Praktická realizace námětu: Před začátkem tvoření si vybereme vhodné místo pro realizaci mozaiky. Plochu, kde budeme skládat mozaiku, upravíme – zbavíme ji větviček, kamínků apod. Uhladíme povrch půdy. Připravíme si dostatek přírodnin a můžeme přistoupit ke skládání. Na zem si pro přehlednost položíme papírovou předlohu písmene, které chceme z přírodnin seskládat. Přírodniny skládáme podle předlohy těsně vedle sebe dle své fantazie nebo je na sebe můžeme různě vrstvit. Také je možné je navlékat na tenký vázací drátek (převážně listy), který poté vytvarujeme do požadovaného tvaru – písmene.

Reflexe a doporučení: Jedná se o velmi jednoduchou, dětmi oblíbenou aktivitu. Tato aktivita není moc náročná na pomůcky ani prostředí. Lze ji uskutečnit téměř všude po celý rok. Jde o celkem bezpečnou činnost. Přesto musíme děti předem seznámit s pravidly bezpečnosti a chování v přírodním prostředí. Hrozí možnost otravy jedovatými zahradními a lesními plody. Z tohoto důvodu je dobré předem prohlédnout okolí tvoření i nashromážděné přírodniny. Nejmenším dětem „bezpečné“ přírodniny raději připravíme předem. (Další fotografie této výtvarné aktivity jsou v příloze č. 1 a 2)



Obrázek č. 2 - Písmena z přírodnin; Zdroj: vlastní

10.1.3 Motýl na mechu

Výtvarná technika: land-art

Cíl (záměr): rozvoj estetického vkusu

Rozvíjené kompetence: k učení, činnostní a občanské

Očekávaný výstup: dítě zobrazí za využití fantazie reálný objekt (motýla) z přírodního a recyklovatelného materiálu

Věk dětí: 3 roky +

Časová dotace výtvarné činnosti: 15 -20 minut

Použité materiály a pomůcky: nastříhané proužky z ruliček od toaletního papíru (je lepší připravit předem, ale můžeme nastříhat i přímo na místě), přírodní materiál (větvičky, ulity, kamínky nebo jiné přírodniny, které poskytnou aktuální prostředí), pro menší děti obrázek motýla jako předloha

Inspirace pro motivaci: (autorská tvorba)

Křehká křídla, hodně letu. Když chce, usadí se v mechu.

Mlsá nektar z kytičky. Kdopak je to, dětičky? (motýl)

Praktická realizace námětu: Tuto činnost lze uskutečnit téměř kdekoliv, kde najdeme nějaké větvičky, kamínky, ulity nebo jiné vhodné přírodniny. Není nutná zvláštní úprava místa, kde budeme tvořit. Přírodniny a nastříhané proužky z ruličky skládáme do tvaru motýla na určené místo dle naší volby (mech, tráva apod.). Prostor kolem motýla můžeme dozdobit dle fantazie dalšími přírodninami např. květinami.

Reflexe a doporučení: Realizaci motýla zvládnou i nejmenší předškolní děti. Děti činnost baví, většinou nezůstane jen u jednoho motýla. Nejsou vyžadována žádná zvláštní bezpečnostní opatření. Děti poučíme o bezpečnosti v případě dozdobování díla dalšími přírodninami – netrhat a nesbírat jedovaté přírodniny. **Tato aktivita nebyla s dětmi zrealizována přímo v této podobě.** (Další fotografie této výtvarné aktivity jsou v příloze č. 4)



Obrázek č. 3 - Motýl na mechu; Zdroj: vlastní

10.1.4 Balení stromů

Inspirace pro výtvarnou aktivitu získaná ve Vondrové (2006), návrh realizace již vlastní

Výtvarná technika: empaketáž

Cíl (záměr): rozvoj představivosti a manuální zručnosti, rozvoj spolupráce, smyslové vnímání přírody

Rozvíjené kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, činnostní a občanské

Očekávaný výstup: dítě dokáže využít přírodniny při výtvarném tvoření, využívá představivost a fantazii, domluví se a spolupracuje s ostatními

Věk dětí: 3 roky +

Časová dotace výtvarné činnosti: cca 30 minut (je závislé na zájmu dětí)

Použité materiály a pomůcky: provázek z přírodních vláken, nůžky na stříhání provázku, různé přírodniny (barevné listy, větvičky, kaštiny, kamínky apod.)

Inspirace pro motivaci: (autorská tvorba)

Balím, balím stromeček jako pěkný dáreček.

Bude to jen chvílička, balí kluk i holčička.

Praktická realizace námětu: Nejprve si vybereme vhodný strom, který budeme „balit“ do přírodnin. Upravíme okolí stromu – odstraníme ze země nežádoucí větvičky, listy apod. Poté kolem stromu uvážeme provázek a omotáme podle délky provázku

cca 5x dokola a pevně přivážeme. Provázek nám slouží jako opora pro zastrkávání přírodnin. Přírodniny připevňujeme za provázek zcela podle fantazie. Přírodní materiál můžeme různě vrstvit nejen za provázek, ale i v bezprostředním okolí stromu, kde lze skládáním a vrstvením vytvářet všelijaké obrazce. Děti rády využívají i otvory a výstupky v kůře stromu, kam umísťují další přírodniny, které dotvářejí výslednou podobu díla.

Reflexe a doporučení: Jedná se o jednoduchou výtvarnou činnost rozvíjející fantazii dětí a jejich estetické citění. Pokud jsou děti zručné, mohou přírodní provázek na strom připevnit samy. Je třeba provázek hodně utáhnout, protože jinak přírodniny vypadávají. Proto je nutné, aby pedagog utažení provázku překontroloval. Přírodniny můžeme mít připravené před samotným tvořením nebo je sbíráme postupně. Dobrým nápadem je sbírat přírodniny již cestou ke stromu, který si pro tvoření vytipujeme předem. Vhodné je volit stromy se zajímavou strukturou kůry. Rovněž dbáme na používání nejedovatých přírodnin ke zdobení a dodržování pravidel při manipulaci s klacíky. (Další fotografie této výtvarné aktivity jsou v příloze č. 3)



Obrázek č. 4 - Balení stromů; Zdroj: vlastní

10.2 ZIMNÍ TVOŘENÍ

10.2.1 Barevné stopy

Výtvarná technika: land-art

Cíl (záměr): rozvoj pohybových schopností, rozvoj estetického vnímání

Rozvíjené kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní

Očekávaný výstup: dítě se dokáže koordinovaně pohybovat ve sněhu a udrží rovnováhu při tvorbě stop ve sněhu, dokáže manipulovat s PET lahví při výtvarné činnosti, experimentuje s barvami

Věk dětí: 3 roky +

Časová dotace výtvarné činnosti: 15-20 minut

Použité materiály a pomůcky: sníh, PET lahve (vhodné s obsahem 0,5 litru) s otvorem ve víčku, potravinářské barvivo, voda

Inspirace pro motivaci: (autorská tvorba)

Příběh Stopy ve sněhu – viz Příloha č. 5

Praktická realizace námětu: Nejprve si najdeme ničím neporušenou sněhovou plochu. Na této ploše opatrně vyšlapujeme stopy, jako bychom chtěli někam jít. Poté následuje druhá část výtvarné činnosti. Do malých plastových lahví napustíme vodu a v ní necháme rozpustit potravinářské barvivo. Dobře protřepeme a opatrně obarvenou vodou „vylijeme“ vnitřní část otisku boty tak, abychom nepoškodili sníh kolem. Pro zajímavý výtvarný efekt střídáme v závislosti na naší fantazii rozpuštěné barvy.

Reflexe a doporučení: Tato činnost děti obvykle velmi zajímá a baví. S napětím sledují, zda se povede správně vyplnit prostor otisku boty tak, aby nebyl porušen sníh okolo. Tato činnost je vhodná i pro nejmenší předškolní děti. Je třeba pracovat raději v malých skupinkách, protože děti mají tendenci během realizace šlapat do vzniklých otisků bot, což je pro výsledný efekt nežádoucí. Při činnosti dodržujeme běžná bezpečnostní opatření při pohybu po sněhu. (Další fotografie této výtvarné aktivity jsou v příloze č. 6)



Obrázek č. 5 – Barevné; stopy; Zdroj: vlastní

10.2.2 Ledové ozdoby

Inspirace pro výtvarnou aktivitu získaná v Bull (2001), návrh realizace již vlastní

Výtvarná technika: land-art

Cíl (záměr): rozvoj jemné motoriky, rozvoj tvořivosti

Rozvíjené kompetence: k učení, sociální a personální

Očekávaný výstup: dítě dokáže vyjádřit svoji představivost a fantazii při tvorbě, rozliší různá skupenství (voda, led), dovede manipulovat s přírodninami

Věk dětí: 3 roky +

Časová dotace výtvarné činnosti: 30 minut + doba na mrznutí dle teploty okolí (je dobré nechat ozdoby zmrznout přes noc)

Použité materiály a pomůcky: formičky na ledové ozdoby (např. plastová forma na muffiny), voda, PET lahev, přírodniny, provázek na pověšení, potravinářské barvivo (pokud chceme barevné ozdoby)

Inspirace pro motivaci: (autorská tvorba)

Zima, zima, zima je. Ta si s námi pohraje. Prostudí nám nos i uši, všude mrzne, jak se sluší.

Praktická realizace námětu: Každý z nás už někdy obdivoval krásu ledových rampouchů. Pro děti je těžké si uvědomit, že vznikly pouze působením mrazu. Toho je možné využít a zahrát si na „mrazíky umělce“ a vytvořit si své rampouchy, kterými ozdobíme stromy nebo keře v okolí mateřské školy. Výroba „uměleckých

rampouchů“ je velmi jednoduchá. Připravíme si plastové formy na „muffiny“, do kterých vložíme různorodé přírodniny zcela podle naší fantazie. „Muffiny“ zalijeme připravenou vodou z PET lahve, vložíme nastříhaný provázek na pozdější zavěšení a necháme působit mráz. Po zmrznutí ledové ozdoby vyklopíme z forem a ozdobíme jimi zvolené keře nebo jehličnaté stromy.

Reflexe a doporučení: Tato výtvarná činnost je bezpečná a patří mezi oblíbené činnosti. Děti se zároveň učí trpělivosti, protože musí počkat na výsledek, až zmrzne voda nalitá do forem. Při této činnosti je dobré použít pro bezpečnou manipulaci s formami plastové tácy, na které se formy položí. Odpadne tak pravděpodobnost zmáčení dětí při přenášení forem. Zajímavým nápadem při této činnosti je použít vodu obarvenou potravinářským barvivem. Podobným způsobem si můžeme vyrobit i ledové věnce či svícny – jen měníme formy, do kterých lijeme vodu a vkládáme přírodniny. (Další fotografie této výtvarné aktivity jsou v příloze č. 7 a 8)



Obrázek č. 6 - Ledové ozdoby; Zdroj: vlastní

10.2.3 Andílci ve sněhu

Inspirace pro výtvarnou aktivitu získaná v Šircové (2007), návrh realizace již vlastní

Výtvarná technika: body-art

Cíl (záměr): uvědomění si vlastního těla, rozvoj kooperativních dovedností

Rozvíjené kompetence: k učení, k řešení problémů, komunikativní

Očekávaný výstup: dítě se dovede pohybovat ve sněhu, dokáže postupovat podle pravidel a otisknout postavu ve sněhu, spolupracuje, orientuje se v prostoru

Věk dětí: 3 roky +

Časová dotace výtvarné činnosti: 20 – 30 minut

Použité materiály a pomůcky: sníh, PET lahve (vhodné s obsahem 0,5 litru) s otvorem ve víčku, potravinářské barvivo, voda (andílka můžeme nechat úplně bez dozdobení obarvenou vodou – v tom případě nepotřebujeme žádné pomůcky)

Inspirace pro motivaci: (autorská tvorba)

Anděl seděl na obloze, pozoroval dole svět.

Viděl děti v bílém snížku kutálet se tam a zpět.

Sletěl dolů z velké výšky, kutálel se taky.

Nechceš i ty vyzkoušet si sněhobílé hrátky?

Praktická realizace námětu: K praktické realizaci tohoto námětu nám postačí plocha pokrytá neporušeným sněhem. Na této ploše vytvoříme otisk celé své postavy nebo jen její části a to tak, že si opatrně lehne na záda do sněhu. Poté s opatrností vstaneme (vstát pomůže pedagog nebo kamarád). „Křídla“ uděláme andílkovi tak, že vzpažíme a opatrně posunujeme natažené paže od hlavy až k nohám. Výsledný obtisk můžeme nechat v „přírodní podobě“ nebo ho lze dozdobit obarvenou vodou – kresbou (stříkáním) z PET lahve.

Reflexe a doporučení: Děti mají „obtisky“ – andělíčky ve sněhu velmi rády. Starší předškolní děti většinou spolupracují a tuto techniku zvládají bez větších obtíží. U mladších dětí je třeba pomoc pedagoga a individuální práce. Jde o bezpečnou výtvarnou činnost, ale větší pozornost je třeba věnovat tomu, aby děti při obtiskování postavy do sněhu dlouho neležely na zemi a neprochladly. **Tato aktivita nebyla s dětmi zrealizována přímo v této podobě.**



Obrázek č. 7 - Andílci na sněhu; Zdroj: vlastní

10.2.4 Pyramida ze sněhových koulí

Výtvarná technika: land-art

Cíl (záměr): rozvoj pohybových schopností a dovedností v oblasti hrubé a jemné motoriky, rozvoj kooperativních dovedností, rozvoj estetického vnímání

Rozvíjené kompetence: k učení, k řešení problémů, sociální a personální, činnosti a občanské

Očekávaný výstup: dítě spolupracuje, zpřesňuje si početní představy, rozvíjí si fantazii při skládání sněhových koulí, dokáže pracovat s netradičním výtvarným materiálem

Věk dětí: 3 roky +

Časová dotace výtvarné činnosti: 30 minut

Použité materiály a pomůcky: lepidlo vhodný na tvorbu sněhových koulí, případně malé PET lahve s otvorem ve víčku, voda, potravinářské barvivo

Inspirace pro motivaci: (autorská tvorba)

Bude zima, bude mráz. Pojď, ty, vločko, mezi nás.

Bude nás tu plno hned. Přikryjeme celý svět.

Slepíme se v kouličku, vystavíme věžičku.

Praktická realizace námětu: Nejprve si vybereme vhodné místo, kam budeme skládat sněhové koule. Poté si tradičním způsobem (mačkáním sněhu rukama) připravíme

dostatek sněhových koulí různé či stejné velikosti (záleží na fantazii, zda chceme mít výsledné dílo ze stejně velkých nebo rozdílných sněhových koulí). Sněhové koule skládáme na zem těsně vedle sebe do předem zvoleného obrazce. V případě pyramidy do čtverce, ale můžeme vyrobit kužel, krychli apod. Když máme první patro čtverce hotové, pokračujeme druhým patrem, kdy sněhové koule vkládáme do „mezer“ předchozího patra. Takto pokračujeme ve skládání do výšky, až nám zbývá přidat poslední sněhovou kouli. Vzniklou pyramidu můžeme nechat jen bílou, přírodní, ale další možností je jednotlivá patra sněhových koulí obarvit vodou obarvenou rozpuštěným potravinářským barvivem. V takovém případě sněhové koule opatrně postříkáme obarvenou vodou.

Reflexe a doporučení: Tvořit koule z lepidelného sněhu patří mezi oblíbené dětské činnosti. Při této tvorbě není nutné dodržovat zvláštní pravidla bezpečnosti. V případě barvení sněhových koulí obarvenou vodou je dobré používat malé PET lahve, protože velké lahve děti neudrží a nezmáčknou. (Další fotografie této výtvarné aktivity jsou v příloze č. 9)



Obrázek č. 8 - Pyramida ze sněhových koulí; Zdroj: vlastní

10.3 JARNÍ ČAROVÁNÍ

10.3.1 Trávnové snopečky

Výtvarná technika: land-art

Cíl (záměr): rozvoj dovedností v oblasti jemné motoriky, rozvoj tvořivosti

Rozvíjené kompetence: k učení, k řešení problémů

Očekávaný výstup: dítě dokáže svázat „snopeček“ trávy, umí uplatnit fantazii při zdobení

Věk dětí: 5 let +

Časová dotace výtvarné činnosti: 45 minut

Použité materiály a pomůcky: gumičky na stažení trávy, přírodniny na zdobení (květiny, trávy, větvičky)

Inspirace pro motivaci: lidová písnička Travička zelená

Praktická realizace námětu: Na travnaté ploše si najdeme vhodné místo, kde budeme tvořit. Opatrně chytáme jednotlivá stébla trávy do ruky a snažíme se je „vytvarovat“ do „snopečku“. „Snopek“ stáhneme a zafixujeme připravenou tenkou gumičkou. Poté přistoupíme ke zdobení dalšími vhodnými přírodninami, které najdeme v okolí. Barevné květiny, větvičky a jiné přírodní ozdoby můžeme vkládat za gumičku nebo pouze pokládat na vzniklé „snopečky“. Podle fantazie tvarujeme několik „snopečků“ nahodile nebo do určitého obrazce.

Reflexe a doporučení: Při této výtvarné činnosti se lépe hodí travnatá plocha na louce s vyššími stébly. Je třeba předem zjistit, o jaký druh trávy se jedná, aby nebyla ostrá a nedošlo k pořezání dětí. U zdobení je třeba dbát na zvýšenou pozornost při sběru přírodnin, aby nebyly jedovaté. S předškolními dětmi v této podobě nerealizováno. **Tato aktivita nebyla s dětmi zrealizována přímo v této podobě.** (Další fotografie této výtvarné aktivity jsou v příloze č. 10)



Obrázek č. 9 - Trávné snopečky; Zdroj: vlastní

10.3.2 Pampeliškové ozdoby

Výtvarná technika: land-art

Cíl (záměr): rozvoj dovedností v oblasti jemné motoriky, rozvoj estetického vnímání, osvojení si základních poznatků o prostředí, v němž dítě žije

Rozvíjené kompetence: k učení, k řešení problémů

Očekávaný výstup: dítě si osvojí znalosti o pampelišce, dokáže s pampeliškou experimentovat

Věk dětí: 3 roky +

Časová dotace výtvarné činnosti: 15 minut

Použité materiály a pomůcky: květy pampelišky

Inspirace pro motivaci: básnička Pampeliška (Němcová, 2010, cit. 8. 3. 2018):

„Žlutoučká jak slunce jsem, paprskama zářím všem.

Věnečky ze mě děláte, jako bylinku mě sbíráte.

Padáčky mám při odkvětu, rozletí se z mého květu.

Kvítek nemám maličký, poznáte mě dětičky?“

Praktická realizace námětu: Předem si vytipujeme plochu, kterou budeme zdobit květy pampelišky. Vhodné jsou např. „živé ploty“ či různé keře, stromy. Každé z dětí si natrhá několik květů pampelišky, které podle fantazie zastrkují do „zelené“ barvy živého plotu a vytvářejí zajímavé kompozice.

Reflexe a doporučení: V případě této výtvarné činnosti bylo využito dopoledního stínu přilehlé budovy, která vytvořila na živém plotu zajímavý obrazec. Zastrkané květy

se ve stínu zvýraznily. Děti činnost velmi bavila. Byly velmi zvědavé, co se stane se stínem a překvapené, když odpoledne stín nenašly. (Tato činnost vznikla spontánně, využily jsme zbylé květy pampelišek z výtvarné činnosti – Pampeliškový náramek, kam jsou použity jen stvoly, protože nám bylo líto květy jen tak vyhodit). (Další fotografie této výtvarné aktivity jsou v příloze č. 11)



Obrázek č. 10 - Pampeliškové ozdoby; Zdroj: vlastní

10.3.3 Pampeliškový náramek

Výtvarná technika: land-art

Cíl (záměr): rozvoj estetického vkusu, osvojení si věku přiměřených praktických dovedností, posilování přirozených poznávacích citů

Rozvíjené kompetence: k učení, k řešení problémů

Očekávaný výstup: dítě má základní znalosti o pampelišce, dokáže navléknout pampeliškovou spirálku na drátek

Věk dětí: 4 roky + (pokud jsou děti mladší, je třeba počítat s dopomocí pedagoga)

Časová dotace výtvarné činnosti: 20 – 30 minut

Použité materiály a pomůcky: stvoly pampelišek, tenký aranžovací drátek, nádoba s vodou (miska, kbelík apod.), nůžky nebo kleštičky

Inspirace pro motivaci: (autorská tvorba)

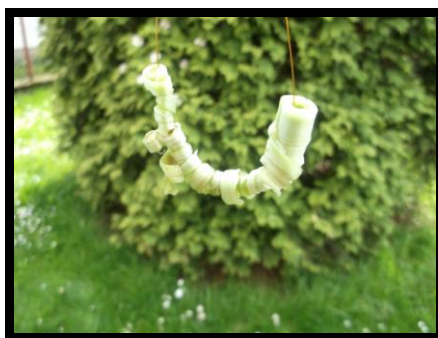
Žlutá hlava jasně svítí, je to naše jarní kvítí.

Skrývá v sobě slovo liška. Ano, je to pampeliška.

Praktická realizace námětu: Natrháme si květy pampelišek s dlouhými stvoly. Květy odtrhneme a zbylý stvol rozdělíme na 3-4 díly - vezmeme kousek stvolu

a na jedné straně se ho opatrně snažíme prsty rozdělit na několik proužků tak, aby nedošlo k utržení. Poté stvol vložíme do nádoby s připravenou vodou. Nějakou dobu čekáme, až se působením vody zkroutí do „kudrlinky“. Vezmeme si tenký vázací drátek, který ustříhneme podle velikosti dětského zápěstí (případně o něco větší jako dárek pro maminku). Na drátek opatrně navlékáme „kudrlinky“. Když máme navlečeno, drátek zavážeme.

Reflexe a doporučení: Dětem se moc líbilo „kouzlo“ s kudrlinkami a jejich následným použitím na výrobu náramku. Při této činnosti děti pracovaly samostatně, některé potřebovaly lehkou pomoc např. při vázání drátku. Jedná se o bezpečnou výtvarnou činnost. (Další fotografie této výtvarné aktivity jsou v příloze č. 12)



Obrázek č. 11 - Pampeliškový náramek; Zdroj: vlastní

10.3.4 Jarní věnečky

Výtvarná technika: aranžování

Cíl (záměr): rozvoj pohybových schopností – koordinace ruky a oka, rozvoj estetického vkusu

Rozvíjené kompetence: k učení, k řešení problémů

Očekávaný výstup: dítě umí splést květiny do věnečku, dokáže utrhnout květinu podle pokynů (dlouhý stonek)

Věk dětí: 6 let +

Časová dotace výtvarné činnosti: 30 – 40 minut

Použité materiály a pomůcky: květy sedmikrásky nebo jiných květin s dlouhým stonkem, případně tenký provázek na svázání

Inspirace pro motivaci: básnička Viskupové (In Leblová, 2012, str. 100):

„Uvijíme věneček, ze všech našich kytiček. Zapleteme do věnečku kvítek, lístek i kytičku. Jaké jméno máš? Pojď ty mezi nás!“

Praktická realizace námětu: Najdeme si vhodnou louku nebo zahradu, kde je dostatek sedmikrásek. Natrháme si dostatek květů s dlouhými stonky. Vezmeme si dva květy a propleteme mezi sebou. Držíme stonky a přidáme další květ, který obmotáme kolem zapletených stonků. Takto pokračujeme až do požadované velikosti věnečku. Věneček zakončíme stočením do kruhu a svázáním konců provázkem.

Reflexe a doporučení: Tato výtvarná činnost patří mezi oblíbené činnosti již po staletí. Takto tvořit se dá z různých druhů lučních květin např. pampelišky, kopretiny. Podmínkou je dlouhý stonek květiny, který jde dobře tvarovat (zaplévat).

V případě této činnosti s předškolními dětmi je většinou třeba pomoc pedagoga. Samotné zaplétání květin zvládnou samostatně starší děti. Osvědčilo se mi pletení jednoho věnečku individuálně s jedním dítětem – ostatní nosily květiny a pak se vystřídaly. Pedagog musí kontrolovat pevnost utahování, pokud je utahování květin slabé, věneček nedrží. (Další fotografie této výtvarné aktivity jsou v příloze č. 13)



Obrázek č. 12 - Jarní věnečky; Zdroj: vlastní

10.4 LETNÍ RADOVÁNÍ

10.4.1 Kresba křídou na chodník

Výtvarná technika: kresba

Cíl (záměr): rozvoj estetického vnímání, kooperativních dovedností

Rozvíjené kompetence: k učení, k řešení problémů, sociální a personální

Očekávaný výstup: dítě pozná a rozliší barvu křídou, dokáže postupovat podle pokynů, dodrží pravidla

Věk dětí: 3 roky +

Časová dotace výtvarné činnosti: 20 -30 minut (dle zájmu dětí)

Použité materiály a pomůcky: křídou

Inspirace pro motivaci: (autorská tvorba)

Žlutá, modrá, zelená, co to asi znamená. Vezmi tuhle křídou, svolěj celou třídu.

Pomalujeme chodník, vyskočí tam vodník. Nebo mraky, sluníčko, vem si křídou, holčičko.

Praktická realizace námětu: Vybereme si bezpečné místo, kde budeme kreslit. Vhodné jsou chodníky, které nejsou u frekventovaných silnic. Vezmeme si křídou – bílé i barevné a můžeme se vrhnout do tvoření. Kreslíme podle své fantazie nebo podle zadání.

Reflexe a doporučení: Pokud zvolíme bezpečné místo ke kreslení, tak tato činnost nevyžaduje zvláštní bezpečnostní pravidla. Děti zpravidla kreslení na chodník baví. Jsou nadšené z vymýšlení námětů kresby. (Další fotografie této výtvarné aktivity jsou v příloze č. 14, 15 a 16)



Obrázek č. 13 - Kresba křídou na chodník; Zdroj: vlastní

10.4.2 Koláž z jarních rostlin a přírodnin

Výtvarná technika: koláž

Cíl (záměr): rozvoj jemné motoriky – koordinace ruky a oka, posilování přirozených poznávacích citů

Rozvíjené kompetence: k učení, k řešení problémů, činnostní a občanské

Očekávaný výstup: dítě zvládne manipulaci s přírodninami, dokáže přírodniny nalepit na lepenku

Věk dětí: 3 roky +

Časová dotace výtvarné činnosti: 20 minut

Použité materiály a pomůcky: čtvrtka, oboustranná lepicí páska, přírodniny (listy, květiny, písek, kamínky, větvičky, ulity apod.)

Inspirace pro motivaci: básnička Jaro od Doležalové (2010, cit. 8. 3. 2018):

Podívej se, támhle v trávě, (dřep, rozhlížet se)

kytička vyrostla právě, (z dřepu do stoje)

čechrá si zelenou sukýnku, (stoj snožmo, ruce v bok, kroutit zadečkem)

protahuje si barevnou hlavinku. (stoj roznožmo, opatrně naklánět hlavu)

K sluníčku lístky natahuje, (stoj roznožmo, ruce natahovat nad hlavou)

ještě se ospale protahuje, (stoj roznožmo, ruce natahovat nad hlavou)

na louce není jediná, (stoj snožmo, hlavou NE)

protože jaro už začíná. (stoj snožmo, ruce dělají velká kola před tělem)

Praktická realizace námětu: Tato výtvarná činnost vyžaduje menší přípravu předem (ale vše lze uskutečnit i přímo na místě realizace). K realizaci budeme potřebovat čtvrtku formátu A6, na kterou nalepíme doprostřed dva pruhy oboustranně lepicí pásky. S takto připravenou čtvrtkou vyrazíme do přírody a sloupneme ochrannou vrstvu oboustranně lepicí pásky. Na pásku lepíme dle svojí fantazie přírodniny, které najdeme v okolí, do různých obrazců.

Reflexe a doporučení: Tato činnost je jednoduchá, děti velmi baví. Je třeba děti poučit o bezpečnosti při sběru rostlin, hrozí nebezpečí možné otravy (tomu lze částečně

zamezit zkontrolování plochy sběru předem před výtvarnou činností). Děti tuto činnost zvládají samy. (Další fotografie této výtvarné aktivity jsou v příloze č. 18)



Obrázek č. 14 - Koláž z jarních rostlin a přírodnin; Zdroj: vlastní

10.4.3 Had z netkané textilie

Výtvarná technika: land-art

Cíl (záměr): rozvoj jemné motoriky, rozvoj tvořivosti

Rozvíjené kompetence: k učení, k řešení problémů, sociální a personální

Očekávaný výstup: dítě dokáže manipulovat s přírodninami (trhání trávy, sběr kamínků apod.), umí pracovat s provázkem (sváže „hada“)

Věk dětí: 4 – 5 let + (u této činnosti je třeba počítat s lehčí pomocí pedagoga při vázání)

Časová dotace výtvarné činnosti: cca 30 minut

Použité materiály a pomůcky: bílá netkaná textilie, provázek či dlouhá tráva na svazování, tráva, kamínky a přírodniny na dozdobení

Inspirace pro motivaci: lidové rozpočítadlo Had leze z díry v Jenčkové (2003, str. 40):

„Had leze z díry, vystrkuje kníry. Haklice, bukvice, červená čepice.

Kopeček, lesejček, čtyry voka ven!“

Praktická realizace námětu: K realizaci tohoto výtvarného námětu si vyhlédneme vhodnou plochu, na které budeme vytvářet hada. Na zem (nebo jinou plochu např. chodník) si rozložíme roztaženou bílou netkanou textilii. Doprostřed této textilie pokládáme do pruhu, širokého asi 10 cm, natrhanou trávu (nebo jiný vhodný přírodní materiál např. seno). Na sebe naskládáme několik vrstev trávy podle toho, jak chceme

silného „hada“. Textilii zamotáme do dlouhého „hada“ a na několika místech převážeme dlouhými stébly trávy (pokud je máme k dispozici) nebo použijeme provázek z přírodního materiálu. „Hada“ dozdobíme kamínky, květy apod. podle fantazie.

Reflexe a doporučení: Jedná se o jednoduchou výtvarnou aktivitu, která se hodí zejména na školní zahradu. Z důvodu potřeby netkané textilie a případně i provázku jde spíše o plánovanou činnost než o činnost spontánní. Tato činnost se řadí mezi bezpečné, nevyžaduje zvláštní bezpečnostní opatření. Starší děti jsou schopné realizovat činnost samy, mladším dětem je třeba lehce pomoci s motáním textilie a svazováním. (Další fotografie této výtvarné aktivity jsou v příloze č. 17)



Obrázek č. 15 - Had z netkané textilie; Zdroj: vlastní

10.4.4 Člověk z trávy a květin

Výtvarná technika: land-art

Cíl (záměr): rozvoj jemné motoriky, osvojení si poznatků o těle, rozvoj kooperativních dovedností

Rozvíjené kompetence: k učení, k řešení problémů, sociální a personální

Očekávaný výstup: dítě zná části lidského těla a dokáže je výtvarně znázornit, umí manipulovat s přírodninami, dokáže spolupracovat

Věk dětí: 3 roky +

Časová dotace výtvarné činnosti: 30 – 40 minut

Použité materiály a pomůcky: přírodniny (dlouhá stébla trávy, květiny apod.)

Inspirace pro motivaci: hra Zavolám k sobě kluka, holčičku, co mají proužky na tričku (kytičky, auta, zvíře.....na tričku)

Praktická realizace námětu: Před začátkem samotné výtvarné činnosti je třeba vybrat a upravit místo, kde budeme tvořit. To znamená, že najdeme místo, kde se nám budou dobře skládat námi vybrané přírodniny do požadovaného tvaru. Přírodniny si nasbíráme předem nebo je hledáme a skládáme k sobě postupně v průběhu činnosti podle fantazie a možností okolní přírody.

Reflexe a doporučení: Jedná se o jednoduchou činnost, kterou s přehledem zvládnou i nejmenší děti. Děti je třeba předem poučit o pravidlech chování a bezpečnosti v přírodním prostředí, zejména při sběru drobných lesních či zahradních plodů. Hrozí nebezpečí v podobě otravy jedovatými plody. Samotná realizace výtvarné činnosti je již celkem bezpečná. Tvořit můžeme individuálně – každé dítě svůj výtvar nebo vyrobíme jeden společný přírodní obraz. **Tato aktivita nebyla s dětmi zrealizována přímo v této podobě.** (Další fotografie této výtvarné aktivity jsou v příloze č. 19)



Obrázek č. 16 - Člověk z trávy a květin; Zdroj: vlastní

11 HODNOCENÍ REALIZACE

Většina námětů byla s dětmi zrealizována při výuce – pro přehlednost jsou náměty seřazeny v Tabulce č. 2 – Uskutečnitelnost v mateřské škole (souhrnný seznam všech aktivit) – viz níže. V tabulce je uvedeno, zda byl námět zrealizován s předškolními dětmi, zda je aktivita uskutečnitelná v běžné mateřské škole a zda je při aktivitě nutná pomoc pedagoga.

Tabulka č. 2 – Uskutečnitelnost v mateřské škole (souhrnný seznam všech aktivit)

| Název činnosti | realizace s dětmi | uskutečnitelné v mateřské škole | poznámka |
|-------------------------------------|-------------------|---------------------------------|---------------|
| Podzim | | | |
| Dýňový panáček | ano | ano | nutná dopomoc |
| Písmena z přírodnin | ano | ano | |
| Motýl na mechu | v této podobě ne | předpoklad - ano | |
| Balení stromů | ano | ano | videonahrávka |
| Zima | | | |
| Barevné stopy | ano | ano | |
| Ledové ozdoby | ano | ano | |
| Andílci ve sněhu | v této podobě ne | předpoklad - ano | |
| Pyramida ze sněhových koulí | ano | ano | videonahrávka |
| Jaro | | | |
| Trávné snopečky | v této podobě ne | předpoklad - ano | |
| Pampeliškové ozdoby | ano | ano | |
| Pampeliškový náramek | ano | ano | videonahrávka |
| Jarní věnečky | ano | ano | nutná dopomoc |
| Léto | | | |
| Kresba křídou na chodník | ano | ano | videonahrávka |
| Koláž z jarních rostlin a přírodnin | ano | ano | |
| Had z netkané textilie | ano | ano | |
| Člověk z trávy a květin | v této podobě ne | předpoklad - ano | |

Zdroj: vlastní

Vybrané náměty zásobníku **pro účely výzkumné studie** za jednotlivá roční období byly písemně hodnoceny podle těchto kritérií:

- jednoduchost výtvarného námětu při jeho realizaci
- uskutečnitelnost námětu v MŠ
- dostupnost přírodního materiálu a výběr vhodného místa ke tvoření
- vhodnost námětu i pro nejmenší předškolní děti (s minimální potřebou dopomoci dospělé osoby)
- minimální potřeba ostatního materiálu (minimum pomůcek)
- časová náročnost realizace
- míra udržení pozornosti podle pohlaví a motivace k činnosti
- možnost využití výtvarné činnosti při řízené a spontánní činnosti
- zájem dětí o tento námět, o přírodniny v námětu
- evaluace námětu s dětmi
- ostatní zajímavé postřehy

11.1 Činnost 10.1.4 Balení stromů – empaketáž

Metody hodnocení realizace: byla použita metoda pozorování a nestrukturované evaluační rozhovory s dětmi

Osobní hodnocení: Děti byly spontánní a bylo vidět, že si činnost užívaly, protože pracovaly s velkým zaujetím. Do výtvarné činnosti se po nějakou dobu zapojily všechny děti. Některé dokázaly trpělivě zastrkávat a skládat přírodniny dlouhou dobu, některé jen krátce – vše dle individuální míry udržení pozornosti, trpělivosti a jejich temperamentu. Děti výborně využily svou fantazii a představivost. Lákala je možnost „osahat si“ přírodní materiál přímo v přírodě. V případě tvoření s přírodním materiálem se mi osvědčilo u všech činností používat krátké motivace, neboť děti byly rozptylovány okolním prostředím a neudržely po delší dobu pozornost.

Podle mého názoru by bylo toto tvoření uplatnitelné v praxi u všech tříd mateřské školy již od nejmenších předškolních dětí. Činnost by se hodila i pro větší skupinu dětí (24 dětí a více - běžný počet dětí ve třídě).

Hodnocení podle vybraných kritérií:

• jednoduchost výtvarného námětu při jeho realizaci

Tato výtvarná činnost byla velmi jednoduchá a snadná pro realizaci. Vyžadovala minimum pomůcek a malou míru pomoci pedagoga (jen přivázání provázku ke stromu). Aktivita se realizovala především jako skupinová činnost, ale protože jsme měli dostatek času, prostoru a materiálu, děti po opadnutí prvotního zájmu všech přítomných, pracovaly i individuálně zejména na dozdobování okolí vybraných stromů.

• uskutečnitelnost námětu v MŠ

Výtvarnou činnost bylo možné bez problémů uskutečnit v režimu mateřské školy.

• dostupnost přírodního materiálu a výběr vhodného místa ke tvoření

Děti sbíraly různé přírodniny již po cestě na předem určené místo s velkým zájmem (kopec v blízkosti mateřské školy s porostem zejména listnatých stromů). Okolní příroda nám poskytla dostatek přírodního materiálu. Lákaly je zejména listy, které se barvou nebo tvarem odlišovaly od ostatních, ale i pozdní podzimní květiny (ty zajímaly převážně dívky, chlapce zaujaly kromě listů také klacíky). Děti sbíraly samostatně dle fantazie, líbila se jim volnost a možnost vlastní volby při sběru. O nasbírané přírodniny se dokázaly podělit. Viz Selektivní protokol Popis videa Empaketáž podzim 2017 – příloha č. 20 (**0,07 minuta videa**). Každý si po cestě nějakou přírodninu obstaral a donesl ji na místo tvoření, kde jsme společně vytvořili velkou hromádku. Výběr přírodnin z připravené hromádky si děti při vlastním tvoření řídily samy podle vlastní volby.

Zajímavým okamžikem byl pro děti samotný výběr stromu ke zdobení. Bylo možné pozorovat, jak děti reagují, pokud jim je dána ve skupině svobodná možnost volby. Některé děti se do výběru vhodného stromu nezapojily vůbec, některé byly hodně aktivní a rozhodné, některé jen ukazovaly a některé se projevovaly i slovně (projevil

se zde i temperament dětí). Při výběru hrála opět velkou roli odlišnost od jiných stromů. Děti se společně s paní učitelkou shodly na dvou stromech - jeden měl anomálii na kůře, podle dětí připomínající „dvířka“, a druhý se od ostatních lišil tvarem kmenu. Viz Selektivní protokol Popis videa Empaketaž podzim 2017 – příloha č. 20 (0,55 minuta videa).

- **vhodnost námětu i pro nejmenší předškolní děti (s minimální potřebou dopomoci dospělé osoby)**

Jednalo se o jednoduchou výtvarnou činnost, kterou bez problémů zvládaly všechny děti z vybrané třídy. Nebyla zde, kromě uvázání provázku, potřeba skoro žádná dopomoc pedagoga.

- **minimální potřeba ostatního materiálu (minimum pomůcek)**

Činnost byla nenáročná na přípravu pomůcek i samotného výtvarného materiálu.

- **časová náročnost realizace**

Tato výtvarná činnost nebyla náročná na čas. Časovou dotaci bylo možno libovolně přizpůsobovat zájmu dětí. V případě tohoto námětu trvala realizace přibližně hodinu včetně sběru přírodnin, výběru vhodných stromů, samotné tvorby a reflexe.

- **míra udržení pozornosti podle pohlaví a motivace k činnosti**

Výtvarná tvorba dostatečně zaujala větší část přítomných dětí po celou dobu realizace (od sběru přírodnin po vlastní realizaci až k hodnocení výtvarné činnosti). V míře udržení pozornosti nebyly zaznamenány žádné velké rozdíly mezi chlapci a děvčaty. Rozdíl v chování nastal při sběru přírodnin, kdy chlapci upřednostňovali sběr klacíků a listů. Děvčata dávala přednost podzimním květinám. Při samotné výtvarné realizaci bylo ale dětem už jedno, zda přírodninu nasbíraly samy nebo ji nasbíral někdo jiný. V tomto okamžiku bylo možné pozorovat, že i chlapci zdobili strom podzimními květinami, přestože sbírali listy a klacíky. Pro obě pohlaví byly zajímavé ke zdobení také kaštany. Děti je zastrkávaly do výstupů kůry nebo pokládaly ke stromu na zem.

Při realizaci byla záměrně zvolena krátká autorská motivační básnička, protože děti byly netrpělivé a těšily se již na vlastní práci s přírodninami.

- **možnost využití výtvarné činnosti při řízené a spontánní činnosti**

Tato aktivita šla bez problémů zrealizovat jako řízená činnost. Pokud bychom ale měli předem připravený provázek, tak bychom ji mohli uskutečnit kdykoliv i jako spontánní činnost, např. na vycházce, když by se nám naskytla příležitost ke tvoření v podobě vhodného místa s dostatkem přírodního materiálu.

- **zájem dětí o tento námět a o přírodniny v námětu**

Pro děti se tento výtvarný námět jevil jako velmi zajímavý a přitažlivý. O listy a jiné doplňkové přírodniny děti jevily velký zájem. Pohrávaly si s nimi i prostřednictvím svých smyslů (hlavně zrak, hmat, čich). Viz Selektivní protokol Popis videa Empaketáž podzim 2017 – příloha č. 20 (**4,27 minuta videa, 6 minuta videa, 7,08 minuta videa**).

- **evaluace námětu s dětmi**

V průběhu realizace probíhalo hodnocení zajímavých okamžiků průběžně individuálně. Viz Selektivní protokol Popis videa Empaketáž podzim 2017 – příloha č. 20 (**7,26 minuta videa**).

Na konci činnosti bylo provedeno hodnocení celé výtvarné činnosti společně s dětmi. Viz Selektivní protokol Popis videa Empaketáž podzim 2017 – příloha č. 20 (**8,59 minuta videa**).

- **ostatní zajímavé postřehy**

Pro běžnou třídu byla dobrým řešením volba dvou stromů ke zdobení – díky tomu měly děti dostatek prostoru a netlačily se. Většina dětí byla tak zaujata činností, že ani nemluvila. Vymýšlely mnoho dalších způsobů zdobení stromů.

11.2 Činnost 10.2.4 Pyramida ze sněhových koulí

Metody hodnocení realizace: byla použita metoda pozorování a nestrukturované evaluační rozhovory s dětmi

Osobní hodnocení: Děti si činnost užívaly s velkým zaujetím. Když dostaly prostor pro samostatnou aktivitu, tak navrhovaly různé spontánní nápady. Výtvarná aktivita

byla po nějakou dobu zajímavá pro všechny děti. Pracovaly v závislosti na jejich temperamentu, na své individuální míře udržení pozornosti a trpělivosti. Děti při této činnosti výborně využily fantazii a představivost. Tvoření venku přímo v přírodě je bavilo. Toto tvoření bylo tedy možné uplatnit v praxi s předškolními dětmi.

Podle mého názoru by se činnost hodila i pro větší skupinu dětí (24 dětí a více - běžný počet dětí ve třídě) a zvládaly by ji i nejmenší předškolní děti.

Hodnocení podle vybraných kritérií:

• jednoduchost výtvarného námětu při jeho realizaci

Realizace této výtvarné aktivity byla jednoduchá. Při aktivitě bylo nutné, aby pedagog, pokud to děti potřebovaly, poradil nebo pomohl při manipulaci s obarvenou vodou v PET lahvích nebo popsal postup při výrobě sněhových koulí. Poté děti zvládaly aktivitu už většinou samy. Činnost bylo možné realizovat jako individuální, ale i skupinovou. Děti si individuální nebo skupinový způsob práce volily samy podle aktuální chuti.

• uskutečnitelnost námětu v MŠ

Tuto činnost bylo možné uskutečnit v režimu mateřské školy bez větších problémů.

• dostupnost přírodního materiálu a výběr vhodného místa ke tvoření

Nějakou dobu jsme čekali, až napadne dostatek lepevého sněhu, který by se hodil k vybrané výtvarné aktivitě. Pořídít vodu v PET lahvích s rozpuštěnými potravinářskými barvami již nebyl velký problém. V případě výběru vhodného místa k realizaci výtvarné aktivity bylo nutné dbát na bezpečnost. Bylo třeba zajistit bezpečné místo, abychom předešli možnému zranění dětí při samotné tvorbě, ale i při pohybu po zasněženém povrchu, tzn. bez ledovky apod. Zvolili jsme místo s dostatkem sněhu. V tomto případě to byla školní zahrada.

- **vhodnost námětu i pro nejmenší předškolní děti (s minimální potřebou dopomoci dospělé osoby)**

Tuto výtvarnou aktivitu zvládaly bez větších problémů všechny děti z vybrané třídy mateřské školy. Pedagog dětem pomáhal např. s popisem pracovního postupu nebo poradil, jak efektivně pracovat s PET lahví a obarvenou vodou, kterou se zdobila sněhová pyramida. Individuálně poskytoval dětem i další rady, pokud to bylo nezbytné.

- **minimální potřeba ostatního materiálu (minimum pomůcek)**

K této aktivitě nebylo potřeba velké množství pomůcek a jiného materiálu. Byly používány PET lahve, voda, potravinářské barvivo.

- **časová náročnost realizace**

U této činnosti šlo přizpůsobovat časovou dotaci libovolně zájmu dětí.

- **míra udržení pozornosti podle pohlaví a motivace k činnosti**

Výtvarná tvorba dostatečně zaujala většinu přítomných dětí po celou dobu realizace (od motivace po vlastní realizaci, přes spontánní tvoření až k hodnocení výtvarné činnosti). V míře udržení pozornosti nebyly zaznamenány žádné velké rozdíly mezi chlapci a děvčaty. Do výroby sněhových koulí se se stejnou chutí ihned zapojila obě pohlaví. Pouze chvíli nespolečně pracovala skupinka pěti chlapců, kteří objevili velkou sněhovou kouli vyrobenou předchozí den jinou třídou.

Při realizaci činnosti byla záměrně zvolena krátká autorská motivační básnička. Děti se totiž netrpělivě těšily na barvení sněhu potravinářskými barvami, protože pomáhaly při přípravě barev do PET lahví ve třídě, a také kvůli tomu, že barvení sněhu už zkusily jindy při jiných aktivitách a velmi je bavilo. Děti lákala i možnost zapojení se do „čarování“ – společné stříkání obarvené vody na společně vyrobenou pyramidu.

- **možnost využití výtvarné činnosti při řízené a spontánní činnosti**

Tato činnost se hodila z důvodu přípravy spíše jako řízená činnost (bylo dobré si předem připravit a rozpustit si ve vodě potravinářské barvivo).

- **zájem dětí o tento námět a o přírodniny v námětu**

Tato výtvarná aktivita poskytovala dětem dostatek prostoru pro využití fantazie a představivosti. Sníh byl pro děti vděčným materiálem pro experimentování, objevy a zkoumání. Když jim byly nabídnuty ještě barvy, kterými šlo postavená díla dotvořit a dozdobit, byl zájem dětí veliký. Děti lákala možnost ovlivnit barevnost sněhu a volnost při výběru ztvárňovaného námětu, kdy plně využily fantazii a představy.

- **evaluace námětu s dětmi**

V průběhu realizace probíhalo hodnocení zajímavých okamžiků průběžně a individuálně. Na konci činnosti bylo provedeno hodnocení celé výtvarné činnosti společně s dětmi.

- **ostatní zajímavé postřehy**

Při této výtvarné aktivitě bylo dobrým řešením vytvoření dvou společných pyramid a poté teprve realizace spontánní aktivity dětí. Některé děti u činnosti komunikovaly s ostatními, některé jen tvořily a nemluvily. Některé děti se zúčastnily jen společné realizace pyramid a hrátky se sněhem využily např. tvorbou vyšlapávaných labyrintů nebo se snažily posunout velkou sněhovou kouli, kterou na zahradě zanechaly děti z jiné třídy. Některým dětem dělala problémy manipulace s PET lahví, kdy nedokázaly odhadnout sílu potřebnou ke zmáčknutí lahve, a proto byla nutná pomoc pedagoga. Dětem se líbila i možnost volby – hlasování, zda vyrobíme jen jednu společnou pyramidu nebo dvě. Zajímavou situací bylo, když se mělo stříkat vodou na hotovou pyramidu. Děti se navzájem svolaly k „čarování“ a ihned vytvořily kruh, aby všechny viděly. Dokázaly se i domluvit a postupně si po kruhu předávaly PET lahev s barevnou vodou. Hlídaly si mezi sebou, kdo si to ještě nezkusil, a upozornily na to.

11.3 Činnost 10.3.3 Pampeliškový náramek

Metody hodnocení realizace: byla použita metoda pozorování a nestrukturované evaluační rozhovory s dětmi

Osobní hodnocení: Děti byly spontánní, hned bylo vidět, zda je činnost bavila nebo ne. Fascinovala je první část činnosti – „výroba pampeliškových kudrlinek“. Chtěly

si vyzkoušet i navlékání na drátek, což jim bylo umožněno při společné výrobě náhrdelníku. Po navléknutí „korálku“ na společný náhrdelník pozornost některých dětí opadla, rušila je hra dvou dětí, které se do činnosti nechtěly zapojit. Pak přišla nabídka vyrobit si vlastní náramek, které většina dětí neodolala a s chutí se postupně znovu zapojila do práce. Do realizované výtvarné činnosti se po nějakou dobu zapojila většina dětí. Podle mého názoru bylo toto tvoření uplatnitelné v praxi. Činnost se hodila i pro větší skupinu dětí (24 dětí a více - běžný počet dětí ve třídě). Děti tvoření venku přímo v přírodě s přírodním materiálem bavilo.

Hodnocení podle vybraných kritérií:

• jednoduchost výtvarného námětu při jeho realizaci

Přestože se zdálo, že realizace tohoto výtvarného námětu byla složitější, nebylo tomu tak. Výtvarná činnost byla rozdělena na dvě části, ve kterých bylo třeba nejprve vyrobit pampeliškové „korálky“, které našly své využití v další části tvorby. Tato činnost byla realizována jako skupinová, ale i jako individuální v další části tvorby – při navlékání. Dětem byla připravena pro první část realizace jedna společná nádoba s vodou pro výrobu „korálků“. Nejprve jsme tvořili jeden společný náhrdelník pro osvojení techniky navlékání, poté si navlékal každý svůj náramek.

• uskutečnitelnost námětu v MŠ

V režimu mateřské školy šlo uskutečnit tuto činnost bez problémů.

• dostupnost přírodního materiálu a výběr vhodného místa ke tvoření

Dostupnost přírodního materiálu a výběr vhodného místa ke tvoření spolu úzce souvisel. Vše záleželo na aktuálních možnostech, tzn., zda děti měly dostatek pampelišek k realizaci výtvarné činnosti. V tomto případě byla využita školní zahrada, kde byl dostatek květin a současně byla zajištěna i bezpečnost dětí při tvoření. Místo ke tvoření jsme museli volit opakovaně, protože děti byly rušeny činnostmi dětí z jiných tříd mateřské školy. Tuto „překážku“ jsme při druhém pokusu vyřešili domluvou s pedagogy z jiných tříd, které si tvořily svoje pampeliškové korálky v jiné části zahrady.

- **vhodnost námětu i pro nejmenší předškolní děti (s minimální potřebou dopomoci dospělé osoby)**

Tuto výtvarnou činnost zvládaly všechny děti ze třídy. Při realizaci byla nutná pomoc pedagoga, zejména na začátku, kdy bylo nutné dětem ukázat, jak vznikají pampeliškové spirálky. Některé děti potřebovaly pomoc nebo radu i při navlékání pampeliškových „korálek“ a většina dětí ještě nedokázala náramek správně svázat.

- **minimální potřeba ostatního materiálu (minimum pomůcek)**

Při realizaci jsme potřebovali kromě přírodního materiálu – pampelišek také vhodnou nádobu s vodou, ve které jsme namáčeli stvoly pampelišek na pampeliškové spirálky. Dále bylo nutné mít připravený tenký vázací drátek na navlékání a nůžky na stříhání drátku.

- **časová náročnost realizace**

Tato výtvarná činnost nebyla náročná na čas. Časovou dotaci bylo možné libovolně přizpůsobovat zájmu dětí a možnostem pedagoga.

- **míra udržení pozornosti podle pohlaví a motivace k činnosti**

Výtvarná tvorba zaujala většinu přítomných dětí jen po nějakou část realizace, a to podle individuální míry udržení pozornosti a jejich temperamentu, ale hlavně z důvodů okolností při samotné činnosti. Činnost byla s dětmi realizována po dva dny. První den byly děti namotivované krátkou motivační básničkou, natěšené a připravené k činnosti. Natrhaly pampelišky, vyrobily pampeliškové „buřtíky“ a při čekání na pampeliškové kudrlinky vznikající působením vody nás vyrušila další třída z mateřské školy, která přišla na zahradu. Děti se již plně nedokázaly soustředit na činnost, neustále pozorovaly kamarády z další třídy a odbíhaly za nimi. Činnost jsme proto ukončili a zkusili znovu zrealizovat druhý den. Bohužel i zde se realizace neobešla bez problémů. Některé děti nebyly schopné činnosti (konkrétně 1 chlapec a 1 dívka), byly roztěkané a nechtěly nic vyrábět ani pozorovat. Volily si individuální hru na prolézačkách zahrady mateřské školy (byla to část zahrady určená pro nejmenší děti, kam už moc s dětmi nechodíme). V míře udržení pozornosti nebyly zaznamenány žádné velké rozdíly mezi chlapci a děvčaty.

- **možnost využití výtvarné činnosti při řízené a spontánní činnosti**

Aktivita byla uskutečněna jako řízená činnost s dětmi, protože vyžadovala další pomůcky nutné pro realizaci.

- **zájem dětí o tento námět a o přírodniny v námětu**

Tato výtvarná aktivita vzbuzovala u dětí velký zájem, protože začínala pokusem, kdy děti zjistily, co se stane s pampeliškou, když utrhly kousek stvolu, který na konci „roztřepily do buřtíku“ a vhodily do vody. Výsledné kudrlinkové pampeliškové korálky děti chtěly ještě dále použít, byly fascinovány jejich tvarem a rozmanitostí. Zjišťovaly, že korálky nejsou stejné. Navlékání na tenký drátek jako náramek nebo náhrdelník bylo ideálním řešením. Nezáleželo na tom, že vydrží jenom chvilku. Děti si užívaly samotný proces realizace. Děti projevily velký zájem o činnosti s přírodninami po celou dobu realizace pokusu i při navlékání.

- **evaluace námětu s dětmi**

Na konci činnosti bylo provedeno hodnocení celé výtvarné činnosti společně s dětmi, což ale bohužel již nebylo z technických důvodů při natáčení součástí videa. Dětem se nejvíce líbil samotný proces tvorby pampeliškových kudrlinek a potom možnost navlékání svého náramku.

- **ostatní zajímavé postřehy**

Výtvarná činnost byla zakončena hodnocením a také nabídkou dalšího využití pampeliškových květů, které nám zbyly, a bylo nám líto je vyhodit. Než květy zvadly, zrealizovali jsme proto po domluvě s dětmi ještě další činnost – Pampeliškové ozdoby – popsanou v námětu 10.3.2. Děti aranžovaly květy pampelišek na zelený živý plot na zahradě mateřské školy za použití stínu, který zrovna vrhala přilehlá budova. Tato činnost, která vznikla spontánně, trvala jen krátce a děti moc bavila. Líbila se jim hra s květy a stínem.

11.4 Činnost 10.4.1 Kresba křídou na chodník

Metody hodnocení realizace: byla použita metoda pozorování a nestrukturované evaluační rozhovory s dětmi

Osobní hodnocení: Děti byly spontánní a bylo vidět, že si činnost užívaly. Pracovaly s velkým zaujetím, navrhovaly další spontánní nápady a řešení. Do výtvarné činnosti se po nějakou dobu zapojily všechny děti. Pracovaly v souladu s jejich temperamentem, se svou individuální mírou udržení pozornosti a trpělivosti. Dle mého názoru bylo toto tvoření uplatnitelné v praxi pro větší skupinu dětí (24 dětí a více - běžný počet dětí ve třídě). Děti při této činnosti výborně využívaly svou fantazii a představivost. Tvoření venku přímo v přírodě je bavilo.

Hodnocení podle vybraných kritérií:

• jednoduchost výtvarného námětu při jeho realizaci

Realizace tohoto výtvarného námětu byla velmi snadná a kromě kříd nevyžadovala již žádné další pomůcky. V tomto případě nebyla nutná ani pomoc pedagoga, děti aktivitu zvládaly bez problémů samy. Činnost mohla být realizována jako individuální i skupinová. Děti si individuální nebo skupinový způsob práce volily samy podle momentální chuti.

• uskutečnitelnost námětu v MŠ

V režimu mateřské školy bylo možné tuto činnost uskutečnit bez problémů.

• dostupnost přírodního materiálu a výběr vhodného místa ke tvoření

Klasické křídly na kreslení pro nás byly snadno dostupným materiálem, se kterým děti pracovaly s velkým zájmem. Vybrat si mohly bílou nebo barevnou variantu kříd, vše záleželo na jejich fantazii a možnostech, které jim umožnil pedagog. Křídami děti kreslily na chodníku ze zámkové dlažby. I v tomto případě hrála velkou roli fantazie a představivost dětí. Děti většinou nezůstaly jen u předem určeného místa ke kreslení, ale nápaditě využívaly i detaily v okolí (v tomto případě například víko od kanalizace, které představovalo „rám“ obrazu). V případě výběru místa k realizaci bylo třeba vybrat takové místo, abychom zajistili bezpečí dětí při samotné realizaci i při pohybu

v bezprostředním okolí (např. bez ohrožení auty). Realizace této konkrétní výtvarné aktivity probíhala na školní zahradě na málo využívaném chodníku.

- **vhodnost námětu i pro nejmenší předškolní děti (s minimální potřebou dopomoci dospělé osoby)**

Tuto výtvarnou činnost zvládaly bez problémů všechny děti z této třídy mateřské školy. Pedagog na činnost pouze dohlížel. Když bylo třeba, poskytl dítěti individuální radu.

- **minimální potřeba ostatního materiálu (minimum pomůcek)**

Kromě kříd jsme nepotřebovali k této výtvarné činnosti žádné další pomůcky ani jiný výtvarný materiál.

- **časová náročnost realizace**

Tato výtvarná činnost nebyla náročná na čas. Časovou dotaci bylo možné libovolně přizpůsobovat zájmu dětí.

- **míra udržení pozornosti podle pohlaví a motivace k činnosti**

Výtvarná tvorba dostatečně zaujala většinu přítomných dětí po celou dobu realizace (od motivace po vlastní realizaci až k hodnocení výtvarné činnosti). V míře udržení pozornosti nebyly zaznamenány žádné velké rozdíly mezi chlapci a děvčaty. Při samotné tvorbě dávala děvčata přednost kresbě dívčích motivů - květin, princezen. Chlapci kreslili chlapecké motivy, zejména auta. Velmi zajímavým motivem, který spontánně vymysleli dva chlapci, bylo využití plochy a tvaru zámkové dlažby. Chlapci pokreslili různými křídami viditelnou plochu několika cihel zámkové dlažby. Tento nápad jsme využili na vytvoření třídního „barevného bludiště“ v délce přibližně deseti metrů, kde se střídaly různé barvy, a po kterém jsme si na závěr společně zaběhali. Do práce se se stejnou chutí ihned zapojila obě pohlaví. Viz Selektivní protokol Popis videa - Kreslení křídou na chodník příloha č. 21 (**6,10 minuta videa**).

Při realizaci činnosti byla záměrně zvolena krátká autorská motivační básnička, protože děti se netrpělivě těšily na samotné kreslení. V případě této činnosti byla motivační básnička použita ještě před samotnou tvorbou ve třídě společně s ústní motivací - rozhovorem, kdy děti samy předem říkaly, co chtějí na chodníku nakreslit, a pak tento motiv skutečně zrealizovaly.

- **možnost využití výtvarné činnosti při řízené a spontánní činnosti**

Tuto aktivitu jsme realizovali bez problémů jako řízenou, ale částečně i spontánní činnost.

- **zájem dětí o tento námět a o přírodniny v námětu**

Tato činnost byla pro děti zajímavá, rády si pohrály s křídami, ale i samotným výtvarným nápadem při realizaci, při které měly absolutní volnost ve výběru ztvárněného námětu. Využívaly plně fantazii a představivost, což se projevovalo i v zapojení detailů přímo do kresby, které poskytlo okolní prostředí, a realizací vlastních spontánních nápadů.

- **evaluace námětu s dětmi**

V průběhu realizace probíhalo hodnocení zajímavých okamžiků průběžně a individuálně. Viz Selektivní protokol Popis videa - Kreslení křídou na chodník příloha č. 21 (**4,21 minuta videa a 4.48 minuta videa**).

Na konci činnosti bylo provedeno hodnocení celé výtvarné činnosti společně s dětmi. Viz Selektivní protokol Popis videa – Hodnocení – Kreslení křídou 2017 příloha č. 21 (**0.00 minuta videa**).

- **ostatní zajímavé postřehy**

Při této činnosti bylo dobré mít nablízku kbelík s vodou, ve které si děti v průběhu práce mohly umýt ruce. Děti byly velmi zaujaty činností, hledaly další a další možnosti, jak využít prostor a křídu. Některé u činnosti komunikovaly s ostatními, některé jen kreslily a nemluvily. Viz Selektivní protokol Popis videa - Kreslení křídou na chodník příloha č. 21 (**1,31 minuta videa**).

Stručný souhrnný písemný přehled hodnocení realizace námětů vybraných pro účely výzkumné studie podle jednotlivých hledisek je uveden v tabulce č. 3 s názvem Souhrnný přehled hodnocení vybraných realizovaných námětů viz níže.

Tabulka č. 3 Souhrnný přehled hodnocení vybraných realizovaných námětů

| <i>Název činnosti</i> | <i>Balení stromů</i> | <i>Pyramida ze sněh.koulí</i> |
|---|--------------------------|-------------------------------|
| hodnocení realizace - hlediska | | |
| jednoduchost realizace | jednoduché | jednoduché |
| uskutečnitelnost námětu v MŠ | ano - bez problémů | ano - bez problémů |
| námět vhodný pro nejmenší děti | ano - s lehkou pomocí | ano - s lehkou pomocí |
| dostupnost přírod. materiálu | dostupné | dostupné |
| ostatní materiály a pomůcky | nenáročné, max. 2 | nenáročné, max. 3 |
| výběr místa | dostupné | dostupné |
| časová náročnost - max. hranice | max. 30 minut | max. 30 minut |
| udržení pozornosti podle pohlaví | obě přibližně stejně | obě přibližně stejně |
| motivace k činnosti | dostatečná | dostatečná |
| využití při řízené x spontánní činnosti | obě činnosti po přípravě | obě činnosti po přípravě |
| zájem dětí o tento námět | ano | ano |
| zájem dětí přírodniny v námětu | ano - velké zaujetí | ano - velké zaujetí |
| evaluace námětu s dětmi | ano - spontánní rozhovor | ano - spontánní rozhovor |
| ostatní zajímavé postřehy | viz. slovní popis | viz. slovní popis |
| osobní hodnocení | viz. slovní popis | viz. slovní popis |

| <i>Název činnosti</i> | <i>Pampeliškový náramek</i> | <i>Kresba křídou na chodník</i> |
|---|-----------------------------|---------------------------------|
| hodnocení realizace - hlediska | | |
| jednoduchost realizace | jednoduché | jednoduché |
| uskutečnitelnost námětu v MŠ | ano - bez problémů | ano - bez problémů |
| námět vhodný pro nejmenší děti | ano - s lehkou pomocí | ano - bez pomoci |
| dostupnost přírod. materiálu | dostupné | dostupné |
| ostatní materiály a pomůcky | nenáročné, max. 3 | nenáročné, max. 1 |
| výběr místa | dostupné | dostupné |
| časová náročnost - max. hranice | max. 20-30 minut | max. 20-30 minut |
| udržení pozornosti podle pohlaví | obě přibližně stejně | obě přibližně stejně |
| motivace k činnosti | dostatečná | dostatečná |
| využití při řízené x spontánní činnosti | hlavně řízená činnost | obě činnosti po přípravě |
| zájem dětí o tento námět | ano | ano |
| zájem dětí přírodniny v námětu | ano - velké zaujetí | ano - velké zaujetí |
| evaluace námětu s dětmi | ano - spontánní rozhovor | ano - spontánní rozhovor |
| ostatní zajímavé postřehy | viz. slovní popis | viz. slovní popis |
| osobní hodnocení | viz. slovní popis | viz. slovní popis |

Zdroj: vlastní

12 DISKUZE

V mé absolventské práci „Tvoříme s předškolními dětmi z přírodních materiálů a v přírodním prostředí“, obhájené v červnu roku 2013 na Vyšší odborné škole pedagogické ve Svatém Janu pod Skalou, jsem kromě vytvoření zásobníku námětů pro výtvarné aktivity s předškolními dětmi řešila otázku, zda souvisí environmentální výchova s výtvarnou výchovou předškolních dětí, zda je možné poznatky z environmentální výchovy využít v praxi ve výtvarné výchově a zda došlo ke zlepšení nebo zhoršení celkové informovanosti a možnosti přístupu k informacím ohledně této problematiky v závislosti na počtu let praxe předškolních pedagogů. Při sběru dat jsem použila metodu dotazníku s polouzavřenými a otevřenými otázkami. Otázky se týkaly počtu let pedagogické praxe, způsobu získávání informací v oblasti environmentální výchovy, četnosti účasti na seminářích s touto tematikou, využití poznatků získaných na seminářích v praxi při výtvarné činnosti, úrovně získaných poznatků, zlepšení nebo zhoršení informovanosti a dostatku odborných publikací v této oblasti. Z šetření, kdy bylo dotázáno 85 pedagogů z různých státních mateřských škol, kromě jiného vyplynulo, že dle většiny dotazovaných pedagogů (dotazník vyplnilo 70 pedagogů) lze využít poznatky z environmentální výchovy ve výtvarné a pracovní činnosti a současně je i lepší dostupnost odborných publikací na toto téma než v předešlých letech. Pedagogové mají o tyto činnosti zájem, dále se vzdělávají. Jsou aktivní v hledání nových informací. V absolventské práci nebyla řešena otázka využitelnosti konkrétních nápadů výtvarných aktivit, přestože většina aktivit byla s dětmi skutečně zrealizována. Nebyl řešen ani zájem o přírodniny a tvoření s nimi přímo v přírodě z pohledu dětí. Protože se jedná o zajímavý a podle mého názoru i důležitý pohled na tuto problematiku, tak jsem se v této práci rozhodla zaměřit se na průzkum situace více z pohledu dětí a nejen pedagogů jako v práci předchozí. Při sběru dat jsem u této práce použila hlavně metodu přímého pozorování dětí při realizaci aktivit a průběžné evaluační rozhovory uzpůsobené kognitivnímu vývoji dětí.

Hlavním cílem praktické části bakalářské práce bylo vytvoření zásobníku výtvarných činností pro předškolní děti využívajících přírodní materiál přímo v přírodním prostředí, které zvládnou dívky i chlapci z běžné třídy mateřské školy při řízené činnosti, a pak dále následné ověření využitelnosti zásobníku v praxi

na vybraných námětech. Na základě nahrávky bylo sledováno, co podporuje zájem dětí o tyto činnosti v přírodním prostředí, a dále zjišťováno, zda jsou výtvarné aktivity pro předškolní děti zvladatelné a zda jsou schopny pracovat samostatně nebo potřebují pomoc pedagoga.

Po analýze natočených videí při uplatnění metody pozorování a realizace většiny námětů v praxi lze konstatovat, že vytvořený zásobník výtvarných činností pro předškolní děti s přírodním materiálem přímo v přírodě je v této podobě využitelný. Uvedené výtvarné aktivity zvládnou dívky i chlapci z běžné třídy mateřské školy bez větších problémů. Děti jsou většinou schopné pracovat samostatně, pomoc pedagoga potřebují individuálně v minimálním množství, při náročnějších činnostech. Zde musím zcela souhlasit s Bednářovou a Šmardovou (2015), kdy každé dítě je jedinečnou osobností a vyvíjí se zcela individuálním tempem podle svých schopností a zkušeností a tento vývoj se vyznačuje časovostí a posloupností, tzn. dítě k určité schopnosti, dovednosti a zkušenosti dozrává v určitém věku postupně od jednoduššího ke složitějšímu. Potvrdilo se mi, že děti některé postupy při výtvarné aktivitě zvládaly s dopomocí, ale příště při další podobné aktivitě, už díky předchozí zkušenosti pomoc nepotřebovaly.

V případě otázky, co podporuje zájem dětí o výtvarné činnosti s přírodninami v přírodním prostředí, souhlasím s tvrzením Petruš Kickové (2017), že výtvarné činnosti jsou určitou formou komunikace dítěte s okolím. Při pozorování a rozhovorech s dětmi se mi opakovaně potvrdilo, že děti do výtvarné aktivity naplno vkládají své emoce, předchozí zážitky a zkušenosti z výtvarných aktivit, fantazii a představivost, kreativitu, experimentují, objevují. Velmi rády pro to využívají své smysly, což uvádí i Jančaříková (2017). Přírodniny ohmatávají, vybírají a třídí zrakem, ale tu a tam i přivoní. Láká je jejich různorodost, barevnost, rozmanitost struktury, fyzikální vlastnosti, dostupnost, volnost při výběru, ale také netradiční výtvarné postupy a využití.

Samotná volba výtvarných technik a postupů zaujímá při výtvarné činnosti podle mého názoru důležité místo jak u pedagogů, tak u dětí. Pokud pedagog dokáže citlivě vybrat výtvarnou techniku, která se hodí pro danou skupinu dětí z pohledu jejich aktuálních možností (dostupnost přírodního materiálu, věk dětí, časová dotace apod.), děti dostatečně namotivuje a využije jejich přirozeného zájmu o nové věci, tak určitě

prohloubí i jejich zájem o další podobné aktivity i do budoucna. Podobný názor k tomuto tématu sdílí i Hazuková (2011).

Pro děti je důležitý samotný prožitek, přímý kontakt s materiálem a práce formou podnětné hry, jak říká i Kohlová (2011) a já s tímto tvrzením souhlasím.

Potvrdilo se mi i tvrzení Daniše (2016), kdy přímý kontakt s přírodou posiluje aktuální pozornost a momentální náladu a to hlavně za využití poutavého neobvyklého nečekaného námětu, který u dětí vzbudí zvědavost, nadšení a přinese nové zážitky ve formě osobní zkušenosti.

Šircová (2007, str. 23) říká, že: *„Podle toho, jak prožijeme dětství, formujeme svůj vztah k sobě, druhým lidem a ke světu, tedy i k přírodě... Co nám utkvělo z raného dětství v paměti? Vybavujeme si hluboce prožité chvíle, z nichž nám zůstaly silné zážitky. Zážitky z vlastní zkušenosti.“* Děti si z realizace výtvarných aktivit z tohoto zásobníku odnášely silné prožitky, což se mi potvrdilo i při zpětné reakci od rodičů, kdy děti požadovaly např. výrobu pampeliškového náramku i doma s rodiči. Zatím kvůli věku dětí nedokážeme vyvrátit ani potvrdit, jak se tyto děti budou chovat k přírodě v budoucnosti. Ale já osobně na základě svých prožitků a zkušeností z mého vlastního dětství mohu říci, že výtvarné aktivity s přírodninami v přírodním prostředí ve mně zážitek zanechaly. Pamatuji si, jak jsem se třeba učila plést věnečky z pampelišek a jak jsem byla hrdá na svůj první samostatně upletený věneček, který jsem pak nosila celé odpoledne na hlavě. Asi by se také ani už nedalo spočítat množství vlastnoručně postavených sněhuláků, sněhových iglů a otištěných „andělíčků“ ve sněhu atd. Zkrátka zážitků s aktivitami v přírodě a s přírodninami bylo naštěstí spoustu a myslím, že jsou i důvodem, proč se snažím předávat tyto vlastní prožitky dále, třeba zrovna při tvorbě této práce.

Když se vrátím k mé absolventské práci a výzkumným otázkám, v ní položeným: zda souvisí environmentální výchova s výtvarnou výchovou předškolních dětí, zda je možné poznatky z environmentální výchovy využít v praxi ve výtvarné výchově a zda lze využít poznatky získané na seminářích v praxi při výtvarné činnosti, mohu konstatovat, že výzkumný problém šetřený v této práci, mi potvrdil i zjištění z předchozí absolventské práce, a to hlavně, že poznatky získané na seminářích a z environmentální výchovy lze zcela jistě využít v praxi při výtvarné činnosti. Vše

se odvíjí od fantazie, představivosti, vynalézavosti a zkušeností pedagoga, jak se získanými informacemi naloží a zrealizuje je v praxi.

ZÁVĚR

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo vytvoření zásobníku výtvarných činností pro předškolní děti s využitím přírodního materiálu přímo v přírodním prostředí, které zvládnou dívky i chlapci z běžné třídy mateřské školy při řízené činnosti, a dále ověření využitelnosti tohoto zásobníku v praxi na vybraných námětech.

Ověření využitelnosti zásobníku jsem provedla realizací většiny navrhovaných výtvarných aktivit přímo s dětmi v režimu běžné městské mateřské školy. Jak lze vidět v tabulce č. 2 – Uskutečnitelnost v mateřské škole (souhrnný seznam všech aktivit) v kapitole 11 Hodnocení realizace, přímo s dětmi nebyly realizovány čtyři náměty z dvaceti. Z údajů uvedených v tabulce, přímou realizací a na základě pozorování a slovního popisu a hodnocení aktivit v bakalářské práci vyplývá, že ***lze uskutečnit všechny navrhované náměty*** činností v běžné mateřské škole. U čtyř nerealizovaných námětů existuje díky jednoduchosti předpoklad, že děti je bez větších problémů zvládnou také.

Z výše uvedené tabulky je rovněž patrné, že děti byly schopné pracovat samostatně. Kromě dvou případů ze šestnácti potřebovaly při výtvarné činnosti přímou větší pomoc učitele (např. dlabání dýní, svazování věnečků). Menší pomoc učitele byla zaznamenána jen v individuálních případech. Většina dětí činnosti zvládla bez problémů. Z toho vyplývá, že činnosti ***jsou vhodné a zvladatelné pro dívky i pro chlapce a pomoc pedagoga potřebují u malého počtu námětů.***

Díky pozorování u přímé realizace a videonahrávek, které byly pořizovány celkem u čtyř vybraných námětů, a jejich zpětným zhodnocením, jsem sledovala, co podporuje ***zájem dětí o tyto „přírodní výtvarné aktivity“.***

Podle mého názoru a zjištění je pro děti důležitý samotný prožitek, přímý kontakt s materiálem a práce formou podnětné hry. Při práci s dětmi se mi opakovaně potvrdilo, že děti do výtvarné aktivity naplno vkládají své emoce, předchozí zážitky a zkušenosti z výtvarných aktivit, fantazii a představivost, kreativitu, experimentují, objevují. Velmi rády pro to využívají své smysly. Přírodniny ohmatávají, vybírají a třídí zrakem, ale i čichem. Láká je jejich různorodost, barevnost, rozmanitost struktury, fyzikální vlastnosti, dostupnost, volnost při výběru, ale také netradiční výtvarné postupy a využití.

POUŽITÁ LITERATURA

BACUS-LINDROTH, Anne. *Vaše dítě ve věku od 3 do 6 let*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. 174 s. ISBN 80-7178-862-7.

BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník: (malířství, sochařství, grafika)*.

1. vydání. Praha: Academia, 1997. 430 s. ISBN 80-200-0609-5.

BALÍK, Jindřich. *Školní rok prvňáčka*. 1. vydání. Kladno: Macek - Delta, 1998. 149 s. ISBN 80-860-9101-5.

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina, **ŠMARDOVÁ**, Vlasta. *Diagnostika dítěte předškolního věku: co by dítě mělo umět ve věku od 3 do 6 let*. 2. vydání. Brno: Edika, 2015. 217 s. ISBN 978-80-266-0658-1.

BULL, Jane. *Dětské Vánoce*. 1. vydání. Praha: Slovart, 2001. 43 s. ISBN 80-720-9353-3.

DANIŠ, Petr. *Děti venku v přírodě: ohrožený druh?*. 1. vydání. Praha: Ministerstvo životního prostředí, 2016. 74 s. ISBN 978-80-7212-610-1.

DOHNALOVÁ, Jitka. *Tvoříme s předškolními dětmi z přírodních materiálů a v přírodním prostředí*. Svatý Jan pod Skalou, 2013. Absolventská práce. Svatojánská kolej Vyšší odborná škola pedagogická.

DVOŘÁKOVÁ, Hana. *Výtvarná výchova: pracovní sešit pro 1. - 3. ročník*. 1. vydání. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1996. 80 s. ISBN 80-85808-46-3.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2. vydání. Brno: Paido, 2010. 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.

HAZUKOVÁ, Helena. *Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání*. 1. vydání. Praha: Raabe, 2011. 160 s. ISBN 978-80-87553-30-5.

HEDERER, Josef. *Životní prostředí a výchova*. 1. vydání. Praha: Portál, 1994. 51 s. ISBN 80-85282-88-7.

HEJTMÁNKOVÁ, Tereza et al. *Do krajiny za land-artem: praktické využití land-artu pro pedagogy a lektory environmentální výchovy*. Horní Maršov: Středisko ekologické výchovy a etiky Rýchory - SEVER, 2013. dotisk. 96 s. ISBN 978-80-86838-45-8.

- HENDL**, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vydání. Praha: Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
- CHRÁSKA**, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 1. vydání. Praha: Grada, 2007. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- JANČAŘÍKOVÁ**, Kateřina. *Environmentální činnosti v předškolním vzdělávání*. 1. vydání. Praha: Raabe, 2010. 148 s. ISBN 978-80-86307-95-4.
- JANČAŘÍKOVÁ**, Kateřina. *Činnosti k rozvíjení přírodovědné gramotnosti v předškolním vzdělávání*. 1. vydání. Praha: Raabe, 2017. 147 s. ISBN 978-80-7496-327-8.
- JENČKOVÁ**, Eva. *Tóny jara: 1. díl*. 1. vydání. Hradec Králové: Mgr. Jaroslav Jenček - TANDEM, 2003. 56 s. ISBN 80-903115-2-0.
- KOHL**, Mary Ann F. *Výtvarné činnosti pro malé děti*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. 127 s. ISBN 978-80-7367-904-0.
- LEBLOVÁ**, Eliška. *Environmentální výchova v mateřské škole*. 1. vydání. Praha: Portál, 2012. 175 s. ISBN 978-802-6200-949.
- PETRŮ KICKOVÁ**, Pavla. *Poznáváme, hýbeme se a tvoříme: činnosti pro děti od 2 do 3 let*. 1. vydání. Praha: Portál, 2017. 117 s. ISBN 978-80-262-1182-2.
- NEDVĚDOVÁ**, Zdeňka, **ZATLOUKALOVÁ**, Iva. *Výtvarná tvorba*. 1. vydání. Olomouc: Rubico, 2000. 188 s. ISBN 80-85839-46-6.
- ROESELVÁ**, Věra. *Techniky ve výtvarné výchově*. 1. vydání. Praha: Sarah, 1996. 241 s. ISBN 80-902267-1-X.
- SKUTIL**, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. 1. vydání. Praha: Portál, 2011. 256 s. ISBN 978-80-7367-778-7.
- SVOBODOVÁ**, Marie. *Výtvarná výchova v předškolním věku*. 1. vydání. Havlíčkův Brod: Tobiáš, 1998. 86 s. ISBN 80-85808-47-1.
- ŠIRCOVÁ**, Ivana. *S dětmi v přírodě: zážitková výchova po celý rok*. Praha: Portál, 2007. 159 s. ISBN 978-807-3672-010.
- ŠPAČKOVÁ**, Renata, et al. *KAFOMETÍK: tematické pracovní listy s metodikou pro mateřské školy*. 1. vydání. Stařeč: Infra, 2014. 62 s. ISBN 978-80-86666-52-5.

ŠVAŘÍČEK, Roman, **ŠEĎOVÁ**, Klára. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

UŽDIL, Jaromír. *Čáry, klikyháky, paňáci a auta*. Praha: SPN, 1978. 123 s. ISBN n.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

VONDROVÁ, Petra. *Tvoříme z přírodních materiálů Land-art pro děti*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2006. 35 s. ISBN 80-251-1183-0.

VONDROVÁ, Petra. *Výtvarné techniky pro děti*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. 155 s. ISBN 80-7178-583-0.

Elektronické zdroje

Aranžování květin. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie*. [online]. 2018 [cit. 2018-03-08]. Dostupný z

https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Aran%C5%BEOv%C3%A1n%C3%AD_kv%C4%9Btin&oldid=15776643

DOLEŽALOVÁ, Hana. Jaro. In: *Předškoláci.cz – rozvoj a výchova dětí* [online]. Publikováno 12. 4. 2010 [cit. 2018-03-08]. Dostupné z: <http://www.predskolaci.cz/category/basnicky-rikanky/kvetiny-rostliny-stromy/page/5>

JIRÁSKOVÁ, Alice, et al. Proč chodit ven In: *Jdeteven!cz* [online]. c2018 [cit. 2018-03-08]. Dostupné z: <https://jdeteven.cz/cz/proc-chodit-ven>

Kresba. In: *Wikipedie: Otevřená encyklopedie* [online]. c2017 [citováno 8. 03. 2018].

Dostupný z www:

<<https://cs.wikipedia.org/w/index.php?title=Kresba&oldid=15394786>>

KŘÍŽOVÁ, Žaneta. Body-art. In: *Vytvarnavychova.cz* [online]. c2014 [cit. 2018-03-08]. Dostupné z www: <http://vytvarna-vychova.cz/body-art/>

NĚMCOVÁ, Eva. Pampeliška. In: *Předškoláci.cz – rozvoj a výchova dětí* [online]. Publikováno 15. 6. 2010 [cit. 2018-03-08]. Dostupné z: <http://www.predskolaci.cz/pampeliska-3/11585>

SMOLÍKOVÁ, Kateřina, et al. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. In: MŠMT. *MŠMT: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 2018 [cit. 2018-03-08]. Dostupné z www: <http://www.msmt.cz/file/45304/>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 - Písmena z přírodnin; obrázek č. 17; Zdroj: vlastní

Příloha č. 2 - Písmena z přírodnin; obrázek č. 18; Zdroj: vlastní

Příloha č. 3 - Balení stromů; obrázek č. 19; Zdroj: vlastní

Příloha č. 4 - Motýl na mechu; obrázek č. 20; Zdroj: vlastní

Příloha č. 5 - Barevné stopy - příběh

Příloha č. 6 - Barevné stopy; obrázek č. 21; Zdroj: vlastní

Příloha č. 7 - Ledové ozdoby; obrázek č. 22; Zdroj: vlastní

Příloha č. 8 - Ledové ozdoby; obrázek č. 23; Zdroj: vlastní

Příloha č. 9 - Pyramida ze sněhových koulí; obrázek č. 24; Zdroj: vlastní

Příloha č. 10 - Trávnové snopečky; obrázek č. 25; Zdroj: vlastní

Příloha č. 11 - Pampeliškové ozdoby; obrázek č. 26; Zdroj: vlastní

Příloha č. 12 - Pampeliškový náramek; obrázek č. 27; Zdroj: vlastní

Příloha č. 13 - Jarní věnečky; obrázek č. 28; Zdroj: vlastní

Příloha č. 14 - Kresba křídou na chodník; obrázek č. 29; Zdroj: vlastní

Příloha č. 15 - Kresba křídou na chodník; obrázek č. 30; Zdroj: vlastní

Příloha č. 16 - Kresba křídou na chodník; obrázek č. 31; Zdroj: vlastní

Příloha č. 17 - Had z netkané textilie; obrázek č. 32; Zdroj: vlastní

Příloha č. 18 - Koláž z jarních rostlin a přírodnin; obrázek č. 33; Zdroj: vlastní

Příloha č. 19 - Člověk z trávy a květin; obrázek č. 34; Zdroj: vlastní

Příloha č. 20 - Selektivní protokol - Popis videa Empaketáž podzim 2017

Příloha č. 21 - Selektivní protokol - Popis videa Kreslení křídou na chodník a Hodnocení kreslení křídou na chodník

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 - Neznámější přírodní materiály organického původu - uvedena přímo v textu v kapitole 7.1 Přírodní materiál

Tabulka č. 2 - Uskutečnitelnost v mateřské škole (souhrnný seznam všech aktivit) - uvedena přímo v textu v kapitole 11 Hodnocení realizace

Tabulka č. 3 - Souhrnný přehled hodnocení vybraných realizovaných námětů - uvedena přímo v textu v kapitole 11 Hodnocení realizace

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obrázek 1 - Dýňový panáček; Zdroj: vlastní
- Obrázek 2 - Písmena z přírodnin; Zdroj: vlastní
- Obrázek 3 - Motýl na mechu; Zdroj: vlastní
- Obrázek 4 - Balení stromů; Zdroj: vlastní
- Obrázek 5 - Barevné stopy; Zdroj: vlastní
- Obrázek 6 - Ledové ozdoby; Zdroj: vlastní
- Obrázek 7 - Andílci na sněhu; Zdroj: vlastní
- Obrázek 8 - Pyramida ze sněhových koulí; Zdroj: vlastní
- Obrázek 9 - Trávové snopečky; Zdroj: vlastní
- Obrázek 10 - Pampeliškové ozdoby; Zdroj: vlastní
- Obrázek 11 - Pampeliškový náramek; Zdroj: vlastní
- Obrázek 12 - Jarní věnečky; Zdroj: vlastní
- Obrázek 13 - Kresba křídou na chodník; Zdroj: vlastní
- Obrázek 14 - Koláž z jarních rostlin a přírodnin; Zdroj: vlastní
- Obrázek 15 - Had z netkané textilie; Zdroj: vlastní
- Obrázek 16 - Člověk z trávy a květin; Zdroj: vlastní

Příloha č. 1 – Písmena z přírodnin



Obrázek č. 17 - Písmena z přírodnin; Zdroj: vlastní

Příloha č. 2 – Písmena z přírodnin



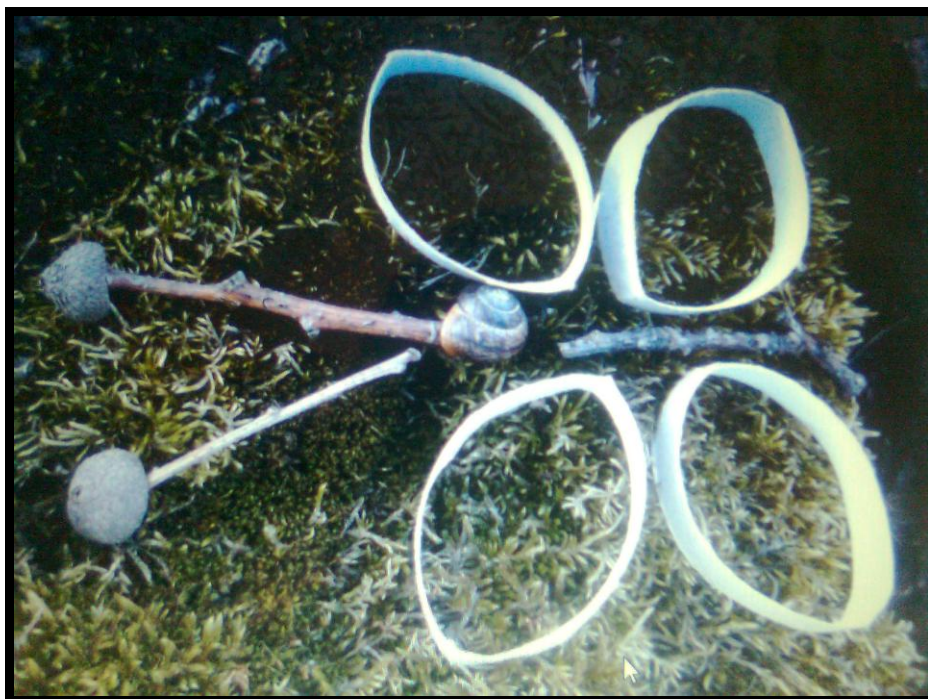
Obrázek č. 18 – Písmena z přírodnin; Zdroj: vlastní

Příloha č. 3 – Balení stromů



Obrázek č. 19 – Balení stromů; Zdroj: vlastní

Příloha č. 4 – Motýl na mechu



Obrázek č. 20 – Motýl na mechu; Zdroj: vlastní

Příloha č. 5 (Barevné stopy - příběh)

Stopy ve sněhu

Začala zima. Pole, louky a lesy pokryl bělavý třpytivý sníh. Tatínek s Vašíkem se vydali do lesa. Nesou zvířátkům do krmelce seno, obilí a kaštiny, aby netrpěla hladem, protože ve sněhu se jim špatně hledá potrava. Cesta do lesa vede přes zaváté pole. První kráčí tatínek, za ním Vašík. Najednou se Vašík zastaví a volá: „Táto, tady je nějaká stopa. Čí asi je?“ Tatínek se také zastaví a prohlíží si stopu. „To je stopa zajíce“. Vašík zkoumá, kde stopa končí. Nevidí konec. „Tati, kam ta stopa vede?“ Tatínek to ví. „Přece ke krmelci, tam, kam neseme všechny ty dobroty. Tam teď v zimě vedou stopy většiny zvířátek.“ Pokračují dále. Cesta není jednoduchá. Místy zapadají s tatínkem až po kolena do sněhu. Vašík si vykračuje za tatínkem po vyšlapané sněhové cestičce. Oba za sebou zanechávají sněhové stopy jako zvířátka. Dokážeš to i ty?

Příloha č. 6 – Barevné stopy



Obrázek č. 21 – Barevné stopy; Zdroj: vlastní

Příloha č. 7 – Ledové ozdoby



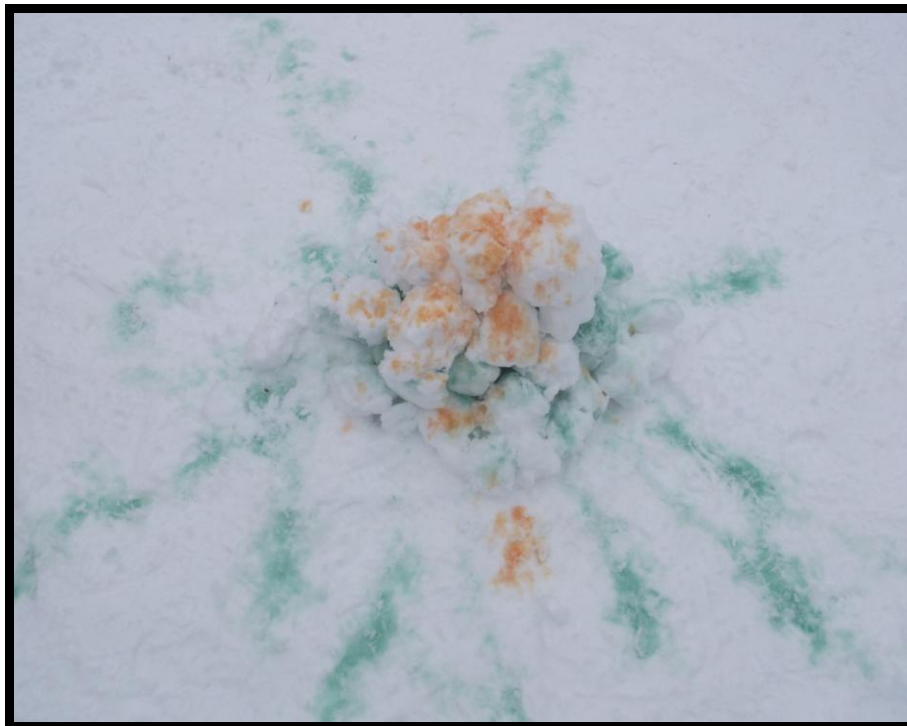
Obrázek č. 22 – Ledové ozdoby; Zdroj: vlastní

Příloha č. 8 – Ledové ozdoby



Obrázek č. 23 – Ledové ozdoby; Zdroj: vlastní

Příloha č. 9 – Pyramida ze sněhových koulí



Obrázek č. 24 – Pyramida ze sněhových koulí; Zdroj: vlastní

Příloha č. 10 – Trávové snopečky



Obrázek č. 25 – Trávové snopečky; Zdroj: vlastní

Příloha č. 11 – Pampeliškové ozdoby



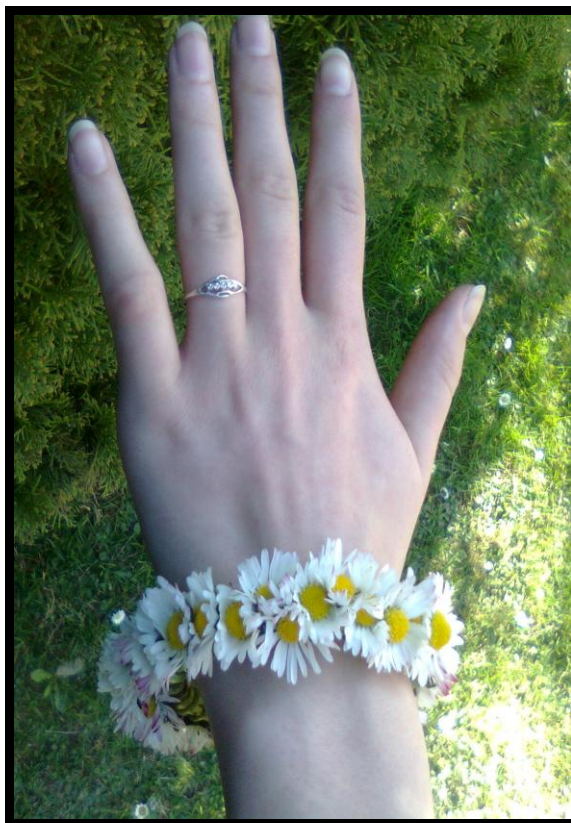
Obrázek č. 26 – Pampeliškové ozdoby; Zdroj: vlastní

Příloha č. 12 – Pampeliškový náramek



Obrázek č. 27 – Pampeliškový náramek; Zdroj: vlastní

Příloha č. 13 – Jarní věnečky



Obrázek č. 28 – Jarní věnečky; Zdroj: vlastní

Příloha č. 14 – Kresba křídou na chodník



Obrázek č. 29 – Kresba křídou na chodník; Zdroj: vlastní

Příloha č. 15 – Kresba křídou na chodník



Obrázek č. 30 – Kresba křídou na chodník; Zdroj: vlastní

Příloha č. 16 – Kresba křídou na chodník



Obrázek č. 31 – Kresba křídou na chodník; Zdroj: vlastní

Příloha č. 17 – Had z netkané textilie



Obrázek č. 32 – Had z netkané textilie; Zdroj: vlastní

Příloha č. 18 – Koláž z jarních rostlin a přírodnin



Obrázek č. 33 – Koláž z jarních rostlin a přírodnin; Zdroj: vlastní

Příloha č. 19 – Člověk z trávy a květin



Obrázek č. 34 – Člověk z trávy a květin; Zdroj: vlastní

Příloha č. 20 Selektivní protokol Popis videa Empaketáž

0,07 minuta videa

Učitelka: „*Jo, to by se nám tam taky líbilo. Určitě by se to hodilo taky.*“ (podává utržený list Fanynce) „*Tak, a já tady utrhnu, tady máme takový barevný lístečky, ty tam nahoře nebyly.*“ (děti se zájmem hledají a sbírají přírodniny)

Vojta: „*Mám to Martí, hezkou.*“ (kytičku) „*Pojď, já jí mám.*“ (bere Martina za ruku)

Martin: (pouští se za ruku a říká vedle stojícímu Lukášovi) „*Chceš?*“ (nabízí utrženou kytičku) Vojta: „*To je asi pálicí.*“

0,55 minuta videa

Učitelka: „*Tak holčičko a kloučku, kterej stromeček si zabalíme? Má někdo nějaký nápad, když se tady rozhlídnete?*“

Martin: „*Už něco mám.*“

(Fanyнка ukazuje na strom)

Učitelka: „*Hele, počkej Fanyнка tady teďka vidí. Fanyňko, dojdi nám ho ukázat. Jenom tam dojde Fanyňka. Jé, a ten je zajímavěj, ten má dole takovou dirku. Vidíte to tam? Ten bysme si nahoře mohli ozdobit. A napadne ještě někoho nějaký další?*“

Adélka: „*Támhle paní učitelko.*“ (ukazuje na další strom i s Lukášem)

Učitelka: „*Tam je to ale nebezpečné, Adélko. Hele, ale mě by napad ještě tenhle stromeček, ten tady má takovou bouli, tu bysme taky mohli ozdobit. Co vy na to?*“

Děti: „*Jo.*“

Adélka: „*Paní učitelko, hale támhle je.*“

Učitelka: „*Tam je taky ještě další. Ten bysme taky třeba mohli ozdobit.*“

4,27 minuta videa

Učitelka: „*A zkusíme to nazdobit, aby to bylo co nejhezčí.*“

Vojta: „*Jó, kytka.*“

Lucka: „*A ty mi ulítly.*“ (listy)

Vojta: „*Kytky ještě jsou tam napíchnout tak těžký..., kytka a list.*“ (zapichuje další přírodniny)

Nikolka: „*Další.*“

Anežka: „*Máte tady zamčeno.*“ (mluví v podřepu k vrátkům – anomálii na stromě)

Vojta: „*Máte všude zamčeno.*“ (zalíbil se mu nápad Anežky a také mluví k vrátkům)

Anežka: „*Tady bydlí malá veverka. Máte tady zamčeno, je tady klacík.*“ (mění hlas)

Vojta: „*A nemůžete se dostat ven.*“ (Anežka i Vojta při hře pořád zastrkávají listy)

Anežka: „*My tady to zdobíme.*“

Lucka: „*Jo, vám.*“

Fanyňka: „*Heleďte, já tam nic nemůžu dát.*“ (nemůže se dostat ke kmenu stromu)

Vojta: „*Jé, druhej.*“ (odbíhá zdobit druhý strom)

6 minuta videa

Učitelka: „*Fanyňko, to je přesně ten nápad.*“ (Fanyňka chce skládat kaštiny ke kmenu stromu) „*Takhle si udělejte tady místečko a můžete to skládat tady vedle. Hele, tady už někdo nechal klacíčky. Takhle si uděláme u lístečků místo.*“ (rukou shrabuje přebytečné listí u stromu)

Vojta: „*Žaludy, žaludy.*“

Učitelka: „*Nó, můžete je přidat na zem.*“

Fanyňka: „*Tam něco je.*“ (shýbá se ke škvíře u stromu, prohlíží ji, ale ihned pokračuje ve skládání, skládat začíná i Vojta)

7,08 minuta videa

Učitelka: „*Jé, kdo sem nahoru dal ten kaštanek? Kdo tady přilepil ten kaštanek?*“

Fanyňka: „*Matyášek.*“

Matyášek: „*Já.*“ (chce ho sundat dolů)

Učitelka: „*Ty jo, ten tam krásně....nech ho tam, ten tam krásně drží, ten tam má postýlku.*“

7,26 minuta videa

Učitelka: „*Sonička ta tam ty lístečky hezky navlíká, ta toho využila a hezky to vymyslela.*“ (Soňa navlíká lístky na klacík, má plné ruce lístečků a zdá se, že si neví rady) „*Tak si to Soni, polož, tady si to polož a můžeš navlíkat dál, udělej si tu hromádku a ber si lísteček po lístečku.*“ (vedle pracuje Štěpánek) „*Štěpánek tady taky hezky skládá, na to taky koukám.*“

Lukáš: „*A já taky.*“ (vyžaduje se pochvaly)

Učitelka: „*No tebe už sem, na tebe už sem taky koukala, Lukášku.*“

Učitelka: (chválí i Matyáška, který pracuje vedle) „*Matyášek tady vymyslel ten kaštanek hezky nahoře.*“

8,59 minuta videa

Učitelka: „*Čeho jste si nejvíc užili mi řekněte?*“

Matyášek: „*Dobrodružství.*“

Učitelka: „*A jaký dobrodružství?*“

Eliška: „*Od toho zdobení.*“

Učitelka: „*Tohle zdobení tě bavilo? Jó?*“

Adélka: „*A mě bavilo, jak jsem si hrála.*“

Učitelka: „*Adélku bavilo, jak si hrála.*“ (děti se překřikují) „*Pozor, pozor, mluví jenom jeden..... když mluvíte.....*“ (vybírá jednu holčičku, která mluvila) „*Nikolka nám to poví. Co bavilo tebe, Nikolko?*“

Nikolka: „*Mě, já... mě bavilo házení listí.*“

Učitelka: „*To jsem koukala.*“ (děti se opět překřikují..... házení listí je bavilo také) „*Vojtík se hlásí.*“

Vojtík: „*Mě bavilo ozdobení stromů.*“

Učitelka: „*Co bavilo Silvinku?*“

Silvinka: „*Mě bavilo, jak jsem si taky hrála.*“

Učitelka: „*Tebe bavilo, jak si si hrála. Co bavilo Lukáška?*“

Lukáš: „*Jak sem házel listy.*“

Učitelka: „*Listy házet..... Aničku?*“

Anička: „*Zdobení stromů.*“

Příloha č. 21 Popis videa Kreslení křídou na chodník

1,31 minuta videa

(Vojta a Nikolka kreslí vedle sebe. Nikolka si prohlíží obrázek Vojty, Vojta to zpozoruje)

Vojta: „*Tohle je hlava.*“

Nikolka: „*A koho?*“

Vojta: „*No přece táty.*“

Nikolka: „*Jo táty.*“ (Nikolka si stoupá a odbíhá pryč k dalšímu kamarádovi).

4,21 minuta videa

(Otázce předcházela otázka, co Adélka namalovala. Odpověď Adélky zněla, že nakreslila mamku, jak jde na svatbu.)

Učitelka: „*Adélko, jak mamka jde na svatbu? To si tu mamku teda naparádila, člověče. Na tu svatbu.... To je krásný. Tak tam ještě něco nakresli vedle.*“

Lucka: „*Oou, bude pršet.*“

Učitelka: „*Tedko pršet nebude.*“

Lucka: „*Ale ono se to zatahuje.*“

Učitelka: „*To se zatahuje, ale možná bude pršet až odpoledne. Hlásili, že bude pršet až odpoledne, víš?*“

Lucka: „*Jo, a to nám to zmokne.*“

Učitelka: „*No, tak se nám to smeje, vid’?*“

4,48 minuta videa

Učitelka: „*Haló, holčičky, to je ale krásné, co jste to tam nakreslily?*“

Fanyňka: „*Sluníčka dvě, princeznu a kytičku.*“

Učitelka: „*No je to hned všechno poznat, kytička tam je hezky na travičky, z travičky vyrůstá. Krásný sluníčka dvě. Holky mě to připadá jako obraz. Jak je to tady na tom poklopu, tak to vypadá jako obraz v kruhu*“.....

(poté pokračování 5,39 minuta videa – děvčata samy znovu popisují, co nakreslila.)

Učitelka pokládá otázku: „*Proč jsou tam ta sluníčka dvě?*“

Fanyňka: „*Protože je mláďátko a maminka.*“

Učitelka: „*A kdo je mláďátko?*“

Fanyňka: „*Tady.*“

Učitelka: „*Aha, a proč má zelenou barvu?*“

Fanyňka: „*To má jako vlásky.*“ (Fanyňka je v rozpacích, jak vysvětlit zelenou barvu.)

Učitelka: „*To má jako vlásky? Oni mu musí ty vlásky uzrát? Jako když zraje obilí?*“

(děvčata přikyvuají) a odpovídají: „*Jó.*“

Učitelka: „*Protože obilí je nejdřív zelený a pak je krásně žluťoučký, že jo?*“ (Děvčata souhlasně kývají hlavou.)

6.10 minuta videa

(děti vykreslují cihličky zámkové dlažby – spontánní nápad chlapců podpořený učitelkou a ostatními dětmi)

Učitelka: „*Vybarvi vždycky jen tu cihličku. Cik, cak, to uděláme. Každý si vyberte jednu a jednu vybarvi.*“

Fanyňka: „*Jako, jako když, jako u tich*“....(zaujetím se nemůže vyjádřit, nenachází slova)
Učitelka: „*My tady uděláme, my tady uděláme takový bludiště. No, pak si třeba řekneme, že budeme šlapat třeba jenom po modrých nebo jenom po žlutých, jó.*“
Filípek: „*Modrou mám zatím jen jednu.*“
Učitelka: „*Ty jo, no to je paráda.*“
Evička: „*Anebo nás to třeba zavede do nějakýho domečku, do jakýho chceme třeba.*“
Učitelka: „*Třeba, třeba to bude cestička do domečku, Evičko, to máš pravdu. Teda tohle se vám povedlo, to je krásný nápad. To se mi moc líbí. A počkejte, až si to prohlédneme, až to bude hotový, to bude parádní.*“.....
7,50 minuta videa: „*Teda, tohle je ale super nápad, koho to napadlo?*“
Děti volají: „*Martínka a Filípka*“.....

Popis videa Hodnocení – kreslení křídou na chodník

0,0 minuta videa:

Učitelka: „*Podívejte se, jak se nám to krásně, jak se nám to krásně povedlo.*“
Děti: „*Jů, já.*“.....
Učitelka: „*Co vám to připomíná?*“
Evička: „*Že to je jako duha.*“
Učitelka: „*Jako duha. Co to připomíná dál?*“
Martin: „*Že to je jako had tadyto?*“
Učitelka: „*Jako co?*“
Martin: „*Že to je had.*“
Učitelka: „*Tady na konci máme možná hada, ale tady?*“
Adélka: „*To vypadá jako ohňostroj.*“
Učitelka: „*Jako ohňostroj. Komu to co připomíná?*“
Fanyňka: „*Jako tančit.*“
Učitelka: „*Jako co?*“
Fanyňka: „*Jako tančit.*“
Učitelka: „*Jako tančit.*“.....
Verunka: „*Mně to připadá jako barevný chodníček.*“
Učitelka: „*Jako barevný chodníček.*“.....
Evička: „*Jako barevný houpačky.*“
Adélka: „*Jako barvičky.*“.....